

Бути світлом у цьому світі

У барвистій далі всесвіту наша планета племіння тисячами вогників. Більші і менші, усі разом вони розливають у небесному просторі тепле яскраве світло і сповнюють його домашнім затишком. Так вогонь у каміні осяває і зігріває житло. Але ці вогники — не рукотворні. Це віруючі серця у вічності одухотворяють світ благодаттю Божою, якою живить їх Вседержитель Бог і яку вони випромінюють багатодарно. Скажете, фантазія? Звісно. Та тільки згадайте Божественне сяйво над Севастійськими мучениками і від їхніх мошей, або серце Ігнатія Богоносця із золотим написом «Ісус Христос»... Багато, багато людей — «нижє хрїстови гѣти» (Гал. 5:24) — жили і живуть Богом і ясніють Його втіхою.

Якби хтось із нас, простих смертних, умів прозирати духовними очима невидиме, либонь, був би немало здивований, побачивши сяючі душі праведників. А ще — наскільки реальний постулат апостола Павла: що серед святих Божих — бездомний і багатий, поштарка і програміст, педагог і учень, селянин і горожанин, чорношкірий і білолиций; і не тільки незнані нами, а й знайомці... І «все та в усьому Христос» (Кол. 3:11)! А Його сутність — світло. «Свѣтѣ тиїи...» — співаємо ми Господу щоразу на вечірній службі. «Бог є світло» (Ін. 1:5), і тих,

хто з'єднається з Ним, Він наділяє, відповідно до їх очищення, Своім сяйвом», — зазначає преподобний Симеон Новий Богослов. А ось що каже преподобний Максим Сповідник: «Бог, будучи істинно по суті Світлом, стає справді світлом у тих, хто ходить у Ньому шляхом чеснот».

А до чого це спонукає нас? Хіба не до того, щоб кожен, хто називає себе християнином, ходив у цьому світі, жив цим світлом? Так, саме це і є шлях любові, спасіння, який пропонує людям Христос — закланий Викупитель і Воскреслий Переможець смерті. «Рано-вранці першого дня тижня», коли учні Спасителя не знайшли у гробі тіла свого Божественного Учителя, а тільки пелени, людство спізнало радість, більшою за яку бути не може. Марно шукати живого серед мертвих — Спаситель живий! Ад зруйновано, смерті немає, після неї для всіх — світло воскресіння! І це назавжди...

Утім, усвідомлення цього окремо кожною людиною — справа її особистої віри. Тисячі людей, вивурававши, прийняли Христа у своє серце, пішли Його стопами, відкинули морок гріха, стали чадами світла — і після скорбот і болі радість увінчала їхній життєвий шлях. Чимало хто з нас лише з прочитаного знає, як солідко і страдно водночас ходити в цьому світі перед очима Божими, звіряти свої вчинки з Його думкою, яку розкривають

нам Старий і Новий Завіти. Ті, хто був до нас, змогли. Певно, можуть і дехто серед нас. А ми?..

«Вчитися ніколи не пізно», — зауважив колись поет Гавриїл Державін. Тож будемо вчитися. Вчитися любити Бога, покладатися на Бога, пізнавати Бога, терпіти Бога — тобто переносити життєві випробування і негарзди Бога ради — з терпінням, не озлоблюючись. А ще краще з вдячністю, з радістю. Хоча це вже уділ святих людей.

Якраз цього річчя святі дні Великого посту та Свято свят і Торжество з торжеств — Пасха Господня — в умовах карантину дають нам, слабким і немічним духовно, можливість перевірити налаштування своєї душі на «хвилю Божу», злегка потренуватися, повправлятися у послуху, витримати (або провалити) екзамени на людяність, смиренність, прагнення бути з Богом, віру. Якщо з'єднаємося у молитві і любові Христовій — зробимо перший крок у виконанні Його заповіді бути світлом у цьому світі (див. Мф. 5:16). І букет вогників віруючих сердець стане ще більшим, ще яскравішим. І хор Пасхального привітання ще гучніше і дружніше сповістить світу: «Христос воскрес!» — «Воістину воскрес!»

Юлія Іванова

Зверніть увагу

Православні магазини, що знаходилися в ТРЦ «Київ» та в районі Центрального ринку, змінили місцеперебування. Запрошуємо завітати до православного магазину за новою адресою:
вул. Європейська, 66
(колишнє приміщення магазину «Океан» поблизу Свято-Пантелеймонівського храму).

ПРОСИМО ВАШИХ ПОЖЕРТВ НА БУДІВНИЦТВО

ХРАМУ СЯГОГО АПОСТОЛА АНДРІЯ ПЕРВОЗВАНОВОГО МІСТА ПОЛТАВИ

Р/р 3733148900000000260067926
Код ЗКПО 22531703
МФО 331489
ПАТ «Полтава-банк»

Сердечно дякуємо всім відомим і невідомим благодійникам!

Звернення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа до віруючих Полтавської єпархії Української Православної Церкви у зв'язку з поширенням коронавірусу COVID-19

Дорогі брати і сестри!

Нині ми переживаємо складні часи, пов'язані з загрозою поширення інфекції коронавірусу. З острахом ми спостерігаємо за подіями в Китаї, Італії та інших країнах. Однак пам'ятаймо слова Господа нашого Ісуса Христа, які часто звучать у Євангелії: «Не бійся! Тільки віруй!» (Мк. 5:36). Віра проявляє себе саме тоді, коли життєві проблеми і загрози ставлять людину перед потребою простягнути руку назустріч Христу, як зробив це, потопавши у морських хвилях, святий апостол Петро. Тому і тепер ми повністю покладаємо нашу надію на Бога, адже в Його руках усе: і життя, і смерть, і душі наші.

Введення карантинного режиму в Україні збіглося зі святими днями Великого посту — особливого періоду покаяння. Загроза ж смертельного вірусу ставить нас перед необхідністю діяльного каяття: не тільки словами, а справами і самим життям нашим. Віримо, що милостивий Господь зглянеться на наші сльози, почує наші молитви і врятує нас від біди.

Водночас ми не повинні нехтувати санітарно-гігієнічними заходами і нормами, які пропонує нам держава, пам'ятаючи, що для нас, християн, однією з основних чеснот є послух.

Слід не забувати і про тих, хто в ці складні дні потребує нашої уваги і допомоги, — старих, немічних, малозабезпечених. Пам'ятаймо, що набагато страшнішим за коронавірус є вірус людської байдужості та егоїзму.

Нехай Божа поміч буде з нами в ці дні і в усі роки життя нашого!

*З любов'ю у Христі,
† ФИЛИП,
митрополит Полтавський
і Миргородський*

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ Високопреосвященнішого Филипа, митрополита Полтавського і Миргородського, пастирям і пастві, чернецтву й усім вірним чадам Полтавської єпархії Української Православної Церкви Всечесні отці, боголюбиві ченці і черниці, улюблені у Христі брати і сестри! Моя Богом дарована полтавська паство! ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Вітаючи один одного цими вічно актуальними словами, ми знову свідчимо перед лицем усього світу про Господа нашого Ісуса Христа — Розп'ятого і Воскреслого. Хрест і Воскресіння настільки щільно і нерозривно пов'язані, що одне без іншого і уявити неможливо.

Людське життя завжди закінчується смертю. Але парадокс полягає в тому, що людина була створена Богом не для смерті, а для життя. Звідки ж тоді смерть? Вона стала результатом вільного вибору наших прабатьків — перших людей Адама і Єви. Так уже сталося, що вони обрали її, а не життя. Хоча навряд чи вони тоді сповна усвідомлювали свої дії.

Тільки Всемогутньому Богу Творцю було під силу зарадити цій страшній трагедії. І Він робить це з однієї-єдиної причини — Він любить Своє творіння, любить людину, любить кожного з нас. «*Пача ради чловѣкъ, и плшггв ради спасїнїа*» Він Сам стає людиною, і як людина Він вмирає на Хресті, щоб як Бог раз і назавжди зруйнувати смерть Своїм Воскресінням. Саме тому шлях до Пасхи лежить через Голгофу і Хрест, а шлях смерті відкриває перед кожним із нас двері Життя.

Цього року Пасхальне торжество затьмарене тривоگوю, викликаною пандемією коронавірусної інфекції. Однак ми не слабшаємо у вірі і не втрачаємо надії, пам'ятаючи слова нашого Спасителя: «Не бійся! Тільки віруй!» (Мк. 5:36). Вони прозвучали, коли потопавши в морській безодні Петру Христос назустріч простягнув Свої руки. Саме в такі моменти життєвих проблем і загроз віра і проявляє себе, стаючи твердим ґрунтом для слабких людських ніг.

І сьогодні, знову переживаючи радість Святої Пасхи, ми не повинні забувати, що Христос Своєю смертю і Воскресінням усе зробив для нас і за нас. І сьогодні Він звертається до кожного з нас, кажучи: «Ти не помреш, бо Я вже помер за тебе! Ти будеш жити, тому що Я воскрес для тебе! Просто повір Мені — за тебе і для тебе Розп'ятому і Воскреслому!»

Всечесні отці, боголюбиві ченці і черниці, дорогі брати і сестри! Сердечно вітаю кожного з вас з великим Торжеством Воскресіння Христового! Нехай душі наші будуть наповнені миром, серця — любов'ю, руки — щедрістю для кожного нужденного! Нехай Воскреслий Ісус завжди буде з нами! Нехай Боже благословення вічно осіняє наш улюблений дім — Україну — і наш багатостраждальний український народ!

ВОІСТИНУ ВОСКРЕС ХРИСТОС!

*Смирений
† ФИЛИП,
милістю Божою
митрополит Полтавський
і Миргородський,
ваш богомолець біля Живоносного Гробу
Господнього*

*Пасха Христова 2020 року,
кафедральний град Полтава*

Неділя сиропусна

✠ У неділю сиропусну, 1 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив Божественну літургію в Свято-Макаріївському кафедральному соборі міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили прес-секретар Полтавської єпархії протоієрей Миколай Довганич та клірики кафедрального собору.

Після запричасного вірша протоієрей Миколай Довганич звернувся до пастви зі словом проповіді. Він розповів вірним про порушення Адамом заповіді, вигнання його з раю і пояснив, чому Господь не залишив людину в раю після гріхопадіння.

Під час богослужіння була піднесена сугуба молитва про мир в Україні та єдність Православної Церкви.

Митрополит Филип звершив вечірнє богослужіння і чин прощення у кафедральному соборі Полтави

✠ У неділю сиропусну, 1 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив вечірню і чин прощення в Свято-Макаріївському кафедральному соборі міста Полтави. Разом з Його Високопреосвященством молилися секретар Полтавської єпархії протоієрей Михаїл Волощук, благочинний

Полтавського міського округу протоієрей Іоанн Корнієнко, благочинний Полтавського районного округу протоієрей Олександр Антонюк, ключар Свято-Макаріївського кафедрального собору протоієрей Миколай Довганич, протодиякон Олександр Дубовий, духовенство міського та районного благочинія.

Забогослужінням протоієрей Миколай Довганич зачитав Великописне послання Високопреосвященнішого Филипа, митрополита Полтавського і Миргородського, боголюбивим пастирям, чернецтву і пастві Полтавської єпархії Української Православної Церкви.

Після богослужіння і особливих молитов, що читаються тільки цього ве-

чора, митрополит Филип звернувся до пастви зі словом проповіді. Високопреосвященніший Владика розповів про смисл посту, про те, для чого Церква встановила чин прощення перед постом і чому ми повинні прощати своїх ближніх. Архіпастир особливо підкреслив, що нести подвиг посту потрібно з радістю.

Митрополит Филип звершив читання Великого покаянного канону

✠ У понеділок першої седмиці Великого посту, 2 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив читання першої частини покаянного канону преподобного Андрія Критського в храмі мученика Іоанна Воїна міста Полтави, а пізніше — у Свято-Макаріївському кафедральному соборі. По завершенні великого повечір'я Архіпастир прочитав молитви на початок Великого посту.

Великий покаянний канон Андрія Критського читають на самому початку Великого посту (чотири частини в перші чотири дні) і ввечері в середу п'ятого тижня Великого посту. У каноні Андрія Критського 250 пісень (тропарів). Кожен тропар завершується приспівом з псалма: «Помилуй мя, Боже, помилуй мя». Текст канону пронизаний почуттям каяття за гріхи і охоплює події всього Старого Завіту: від гріхопадіння Адама і Єви до земного життя Господа

нашого Ісуса Христа. Причому старозавітні і новозавітні сюжети передаються через почуття людини: оповідь ведеться від першої особи. Таким чином кожен, хто читає і слухає канон, стає співучасником автора, для якого болісні розлука з Богом і туга за Ним, відчуття беззахисності перед гріхом і якого пронизує усвідомлення, що спасти можуть тільки праведне життя і щира молитва до Господа... По Андрію Критському, у нас є єдина можливість повернутися в рай і знову з'єднатися з Богом — через покаяння.

У наступні три дні Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип читав Великий покаянний канон у полтавських храмах на честь святих мучениць Віри, Надії, Любові і матері їхньої Софії, преподобного Серафима Саровського, святого апостола Андрія Первозваного і, як і в перший день, у Макаріївському соборі.

Перша в цьому році літургія Передосвячених Дарів

✠ У середу першої седмиці Великого посту, 4 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив у Свято-Макаріївському кафедральному соборі Полтави першу в цьому році літургію Передосвячених Дарів. Його Високопреосвященству співслужило соборне духовенство.

За богослужіння була піднесена сугуба молитва про мир в Україні та єдність Православної Церкви.

Літургією Передосвячених Дарів називається богослужіння, під час якого вірянам пропонуються Святі Дари, освячені на попередній повній літургії — святителя Василя Великого або святителя Іоанна Златоустого. Ця традиція бере початок ще з часів апостольських наступників і затверджена Правилами Лаодикійського і Трулльського Соборів. Сам чин цієї літургії (без Євхаристичного канону) був сформований під впливом особливого ставлення до періоду Святої Чотиридесятниці як до часу строгого посту і покаяння.

Єпархіальна хроніка

13 березня, в день пам'яті преподобного Касіяна Римлянина, в Свято-Успенському храмі міста Гадяча відбулася загальна сповідь духовенства Гадяцького округу. Після соборного служіння літургії Передосвячених Дарів Таїнство Сповіді було завершено протоієреєм Михаїлом Товстяком.

14 березня, з благословення ректора Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, у зв'язку із загрозою поширення коро-

навірусної інфекції в Україні, у Полтавській Місіонерській Духовній семінарії введено карантин. Він триватиме відповідно до ситуації в країні. Протягом дії карантину навчання в семінарії з усіх теоретичних дисциплін проводиться дистанційно.

16 березня, з благословення митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, в Полтавській єпархії почали вживати необхідні заходи у зв'язку з оголошенням карантину через поширення коронавірусу. Згідно з рішен-

ням Владика, за кожною Божественною літургією священники підносять особливі молитовні прохання до Бога, а в храмах виконують комплекс профілактичних дій. Зокрема, рекомендовано частіше проводити вологе прибирання з застосуванням дезінфікуючих засобів, а святині, до яких прикладаються віруючі, потрібно до і після богослужінь протирати спиртовмісних розчинами.

19 березня, з благословення ректора Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Мирго-

родського Филипа, у зв'язку з введенням в Україні карантинного режиму з метою запобігання епідемії коронавірусної інфекції призупинено роботу управління Полтавської єпархії.

21 березня віруючі Полтавської єпархії почали щоденно молитися про позбавлення українського народу від епідемії коронавірусу. Молитва завершується о 21.30.

Наприкінці березня, з благословення Високопреосвященнішого митрополита

Полтавського і Миргородського Филипа, в Полтавській єпархії волонтери та православна молодь почали поширювати індивідуальних захисних масок, які безкоштовно роздаватимуть в храмах і монастирях. Опікується поширенням захисних масок єпархіальний відділ благодійності та соціального служіння. При виготовленні засобів індивідуального захисту дотримуються всіх санітарних норм і вимог. Передусім масками забезпечать літніх людей, які знаходяться в зоні ризику захворювання на коронавірус.

Неділя Торжества Православ'я

✠ У першу неділю Святої Чотирнадцятиці, Торжества Православ'я, 8 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив Божественну літургію у Свято-Макаріївському кафедральному соборі міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили ключар кафедрального собору протоієрей Миколай Довганич та соборне духовенство.

Піснеспіви Божественної літургії виконав архієрейський хор під керівництвом протоієрея Олега Приходька.

Під час богослужіння була піднесена сугуба молитва про мир в Україні та єдність Православної Церкви.

Після запричасного вірша проповідував протоієрей Миколай Довганич. На завершення богослужіння був звершений чин Торжества Православ'я, після чого Владика звернувся до присутніх з архіпастирським словом і благословив усіх.

У свято Торжества Православ'я ми згадуємо завершення епохи великих суперечок — коли всі ересі були переможені і справжня віра остаточно утвердилася. Тож цього дня святкуємо не нашу винятковість, але винятковість Господа нашого Ісуса Христа, істинного Бога та істинної Людини, Розіп'ятого за гріхи наші і Воскреслого заради нашого спасіння.

Неділя 4-та Великого посту

✠ У неділю 4-ту Великого посту, преподобного Іоанна Ліствичника, 29 березня, Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип звершив Божественну літургію в Свято-Макаріївському кафедральному соборі міста Полтави. Його Високопреосвященству співслужили клірики кафедрального собору.

За богослужінням була піднесена сугуба молитва про позбавлення українського народу від епідемії коронавірусу, а також молитва про медичних працівників, які самовіддано і невтомно борються з поширенням інфекції і рятують людські життя.

Наприкінці богослужіння Високопреосвященніший митрополит Филип привітав паству з недільним днем і благословив усіх.

Українська Православна Церква передала 100 тисяч ПЛР-тестів на коронавірус і засоби захисту від вірусу в усі області України

✠ Від імені Української Православної Церкви Високопреосвященніший митрополит Полтавський і Миргородський Филип 2 квітня передав медикам Полтавської області близько 3000 ПЛР-тестів на коронавірус (DialPlexQ™ 2019 nCoV). Їх закупив у Кореї і доставив в Україну міжнародний благодійний фонд Вадима Новинського «Покров». Голова Полтавської облдержадміністрації Олег Синегубов від імені полтавської громади подякував Українській Православній Церкві за надання посильної допомоги, а також за молитовну підтримку.

Загалом цього разу фондом «Покров» придбано 100 тисяч тестів на коронавірус і засоби захисту від вірусу. Розподіл по областях організовано Міністерством охорони здоров'я і Штабом з боротьби з епідемією коронавірусу при Офісі Президента України.

Днями Предстоятель Української Православної Церкви Блаженніший Митрополит Онуфрій і Вадим Новин-

ський передали лікарям Олександрівської клінічної лікарні (м. Київ) апарат штучної вентиляції легень останнього покоління, розрахований на одночасну роботу з двома пацієнтами, а також 100 захисних костюмів багаторазового використання і 100 захисних окулярів. До цього Блаженніший Онуфрій і

Вадим Новинський передали апарат ШВЛ і таку ж кількість захисних костюмів і окулярів для медиків дитячої обласної лікарні Чернівців.

Предстоятель Церкви благословив усіх представників медичної сфери України. У свою чергу Вадим Новинський зазначив, що Українська Право-

славна Церква підтримує вітчизняну медицину і її працівників не тільки молитвою, але і реальними справами. Він упевнений, що всім українцям слід взяти приклад з Церкви, відкинути політичні та інші розбіжності і сконцентруватися на боротьбі зі світовою пандемією та її наслідками.

Неділя Торжества Православ'я в семінарії

✠ У неділю першу Великого посту, Торжества Православ'я, 8 березня, віце-ректор Полтавської Місіонерської Духовної семінарії Преосвященний єпископ Новосанжарський Веніамін звершив Божественну літургію у Трьохсвятительському храмі семінарії у співслужінні викладачів у священному сані. За традицією, тексти Святого Письма були прочитані церковнослов'янською та українською мовами. Після читання Слова Божого архіпастир виголосив проповідь.

За богослужінням була піднесена сугуба молитва про мир в Україні та про єдність Православної Церкви.

Після Божественної літургії Владика очолив молебний спів Торжества Православ'я.

На завершення святкового богослужіння Його Преосвященство звернувся до численної пастви зі словом настанови та благословив усіх.

Ангел-утешитель всех скорбящих

12 мая мы будем отмечать память святителя Илариона (Юшенова), епископа Полтавского и Переяславского, своими честными мощами почивающего в Полтавском

Крестовоздвиженском монастыре. Сказано и написано о нём немало. Однако, несомненно, достойная оценка величайшей личности этого угодника Божьего — дело будущего. Господь по крупицам открывает нам всё новые и новые факты о нём. Например, известно было о его широкой просветительской деятельности. А ведь действительно, это же не шутки — открыть в своей епархии свыше тысячи церковно-приходских школ! Известна была и трогательная любовь уже престарелого Владыки к детям, его забота о сиротах и слепых девочках, для которых он содержал в Полтаве специальный приют. И еще многое другое... Всем этим можно бесконечно восхищаться, писать восторженные статьи и очерки, но... Даже святые люди — в первую очередь люди! А если так, то очевидно, что и в их жизни были не только моменты благодатных посещений и озарений от Бога, но и минуты отчаяния и безысходности, разочарований и тоски. Владыка Иларион не был исключением. Глубочайшая человеческая драма разыгралась в его жизни, когда в 32 года от роду он потерял супругу, а затем, через год, во время эпидемии холеры — и семилетнюю дочь. Но на этом горе не закончилось. Окончательно вся его прежняя жизнь разбилась вдребезги, когда один за другим умирают два его сына. Так, увы, бывает — в одночасье теряешь всё...

В каждом человеческом поступке всегда есть своя мотивация. И чем более высокие и благородные эти поступки, тем более глубокая, часто скрытая в самых потаенных от посторонних взоров уголках сердца, их мотивация. Понять по-настоящему горе другого человека может только тот, кто сам пережил нечто подобное. Возможно, и святитель Иларион с такой нежностью и теплом заботился о несчастных и обездоленных детях потому, что их глазами на него смотрели его собственные, умершие, дети. Несомненно, рана утраты никогда не заживала на его сердце, даже когда он уже был маститым «пресыщенным жизнью» старцем. Ниже мы публикуем небольшой очерк, который обнаружили в одном из архивных номеров «Полтавских епархиальных ведомостей» за 1904 год. В нём — вся человеческая трагедия, любовь и сострадание милостивого святителя.

К характеристике в Бозе почившего Пресвященного Епископа Илариона

На днях известный почтенный деятель, законоучитель лица Цесаревича Николая в Москве и редактор-издатель журнала «Вера и Церковь» протоиерей И. И. Соловьев прислал в редакцию «Полтавских Епархиальных Ведомостей» письмо, полученное им в прошлом году от в Бозе почившего Пресвященного Епископа Илариона. В своем письме в редакцию о. протоиерей Соловьев объясняет, при каких обстоятельствах было написано к нему это письмо почившим Архипастырем. Так как оба эти письма имеют большое значение для характеристики личности в Бозе почившего Архипастыря, то мы считаем долгом поместить их на страницах «Полтавских Епархиальных Ведомостей», заранее извинившись пред почтенным о. протоиереем в том, что без его разрешения позволим привести некоторые выдержки из его письма.

«Только что прочитал, — пишет в редакцию почтенный о. протоиерей, — 4-й номер редактируемых Вами «Полтавских Епархиальных Ведомостей» и умиленный тем, что писано в нём о в Бозе почившем святителе Вашем, как ангеле-утешителе всех скорбящих, не могу более молчать и прошу позволения поделиться с Вами тем, что и я знаю о нём с этой стороны. Случай, который мне хочется рассказать Вам о приснопамятном, никому кроме меня не ведомый, но, при всей внешней незначимости своей, он, думается, так много говорит о сердечности, набожности и духовной мудрости незабвенного...

Нужно наперед сказать, что я знал Владыку Илариона, когда он был настоятелем Троицкого монастыря в Смоленске в 1879–1880 гг., когда я по окончании академического курса назначен был преподавателем в Смоленскую семинарию. Я знал его в лицо, но знаком не был. Вероятно, и он знал меня тогда — встречал в собраниях у о. ректора и на представлении архиерею — и только. С тех пор до пришедшего года никаких личных отношений у нас не было. На святках прошедшей зимой скончался в Москве учитель Заиконоспасского духовного училища Константин Иванович Соловьев. Москвич родом, много работавший по вопросу о церковном пении, покойный был хорошо известен в Москве, чем и объясняется появление некролога его в «Московских Ведомостях». Не помню, сказано ли было в этом некрологе, что он сын московского псаломщика, но то, что он москвич, что он жил на Остоженке (недалеко от лица, где я законоучительствую) и что отец его — престарелый служитель церкви — шел за гробом убитый горем, — было, помню, сказано. Эти-то обстоятельства, по всей вероятности, и ввели Владыку в заблуждение, и он, очевидно помнивший меня по Смоленску, с таким горячим чувством поспешил откликнуться на представившееся ему мое горе... Он немедленно написал мне письмо, которое при сем прилагаю».

Вот это письмо:

«Глубокоуважаемый о. протоиерей Иоанн Ильич!

Недавно читал в «Московских Ведомостях» печальную проессию. Это Ваш сын, с болью сердца подумал я и со слезами стал пред иконою Спасителя... Я молился о Вас и почившем сыне... Что за странность, подумаете Вы? Объясню. Я имел двух сыновей. Старший кончил

курс хорошим кандидатом университета и приехал в Смоленск для могилы; второй был уже лейтенантом морской службы — и тоже приехал для могилы. Вот почему подобные случаи вскрывают рану в сердце, которая никогда не заживает, — больно становится за родителей, у которых разбиваются все чаяния, и за себя. Только молитва и слезы закроют рану до другого случая. — Я не стану говорить об утешениях религии, которые Вам, о. протоиерей, известны больше, чем мне; но советовал бы не изменять обычного течения жизни, не прерывать порядка в занятиях. Опять странным покажется Вам; укажу на личный опыт. По смерти первого сына, я весь отдался скорби, прервал занятия; а их было довольно; ежедневно часами стоял или лежал у могилы, потерял сон, аппетит и дошел почти до расстройства; только милость Божия спасла. По смерти второго сына мудрый архиепископ Тимофей строго приказал молиться, покоряться воле Божией и не оставлять дел и занятий по разным обязанностям, и этот-то простой совет примирил меня с крестом и сохранил здоровье. Будем жить и трудиться под крестом, пока придем с ним ко Христу и Он Всеправедный узнает нас. Сына Вашего при служениях буду вспоминать. Мир душе Вашей!

Епископ Иларион
9 января 1903 года»

«Умилительно и трогательно, — говорит далее в своем письме о. протоиерей Соловьев, — читать, как отзывался он на горе и нужду близких ему Полтавских чад духовных; но это понятно и

естественно. Другое дело рассказанный мною случай. Сколько нужно иметь любви в сердце, чтобы со слезами молиться и особым письмом утешать в горе человека, которого знал назад тому 25 лет? И какая это любовь? Сколько опытной — не житейской, а духовно-опытной — мудрости в этой любви. Конечно, Владыка знал меня по журналу и потому мог писать и молиться. Но и в таком случае величие его никому не ведомого дела не умаляется, а наоборот... Как же, значит, ценил он общественную деятельность и с какой высоты смотрел на нее. Как бесстрастно широко смотрел он на дело духовного просвещения. Как незримо для других, но благодатно-действенно помогал и готов был помогать деятелям.

Забвена буди десница моя, если забуду когда тебя, приснопамятный отче, в своих убогих молитвах. Ты, сам не замечая того, прибавил силы, поднял дух мой и укрепил веру в святое дело. Да помянет тебя Господь во Царствии Своем!...

В заключение считаем своим долгом еще раз извиниться пред почтенным о. протоиереем, что привели выдержки, а не передали вкратце, как то он писал нам, содержание его письма. Но мы не решились, да и нельзя своими словами передавать того, что «вылившись из сердца, облегчило душу...»

«Полтавские епархиальные ведомости», №7
(часть неофициальная), 1904 г.

Продолжение. Начало в № 3

Монашеское служение

В 1853 году отец Андроник был призван к служению в Соловецкую обитель. Он так рассказывал об этом в Киеве близким знакомым: «В марте 1853 года получил я приглашение в монашество. Это приглашение было, когда дочь моя заболела простудой. Она не любила, когда отец ректор Архангельской семинарии, бывая у нас, надевал на меня монашеский свой клобук со словами: “Как шло бы к вам, отец протоиерей, наше монашеское облачение”. “Что вы делаете, отец ректор, — говорила тогда моя Настя, — я не желаю, чтобы батюшка мой был монахом”. И говорила это серьезно. По такому ее отношению к монашеству, не сказывал я ей о приглашении меня в монахи из Синода. Но больная сама мне сказала: “Батюшка, вас зовут в монахи. Поступите в монашество и похороните мое тело в Соловецкой обители”. — “С чего ты взяла мысль о смерти?” — возразил я. Больная отвечала: “Я видела сон, будто хожу по двору Соловецкого монастыря. Какой-то монах-старец взял меня за руку, привел в подвальный этаж церкви и, указывая на надгробные плиты, говорил: здесь такой-то святой похоронен, а здесь такой-то. Показав все могилы, старец вывел меня из-под храма, провел до врат и сказал прощаясь: «Иди и кланяйся от нас отцу своему, а о себе не беспокойся: ты скоро у нас будешь, и так легко прибудешь, как яблоко скатишься». — “Что же из этого сна следует? — сказал я. — По-моему, он означает вот что: ты доселе уже два раза удостоилась путешествовать на богомолье к преподобным Соловецким чудотворцам. И вот в болезни твоей они внушили тебе: дай обещание, когда выздоровеешь, в третий раз молиться там Богу”. — “Нет, батюшка, — отвечала больная, — я чувствую, что умру. Сделайте милость, не отказывайтесь исполнить моей просьбы: схоронить меня у Соловецких угодников”. — “А как ты узнала и от кого, что меня приглашают в монахи?” — “Да, к вам есть приглашение именно в Соловецкий монастырь”, — ответила больная. Удивило меня такое ясновидение дочери. Но всё же еще не терял я надежды видеть ее выздоровление и потому на частное приглашение мне письмо из Синода ответа не давал. Только когда скончалась дочь моя, ответил я на формальное уже меня приглашение в настоятели Соловецкого монастыря, последовавшее от обер-священника в ордере от 28-го марта и в письме от 30-го марта».

В этом письме обер-священника В. И. Кутневича излагаются обстоятельства избрания отца А. И. Павловича на место настоятеля Соловецкой обители: «Почтеннейший отец протоиерей! Возлюбленный о Господе собрат! Известная мне ревностная Ваша служба, направляемая Вами всегда к благу Церкви, и назидательный образ Вашей жизни внушили мне мысль при рассуждении в Святейшем Синоде об избрании настоятеля в Соловецкий монастырь упомянуть о Вас. Монастырь сей по важности своей во многих отношениях действительно заслуживает того, чтобы на избрание настоятеля в оный обращено было особенное внимание. Тут находятся многочисленные братия, посвятившие себя на служение Богу, требующие правильного, благопопечительного руководства в духовной жизни; тут находятся многие заключенные лица, страждущие различными недугами ума и сердца, которые требуют сердобольного, соединенного с христианской любовью и терпением попечения и врачевания их болезней; тут

стекается из различных мест великое множество боголюбивых странников, желающих излить различные чувствования своего сердца у святых мощей великих угодников Божиих, Соловецких чудотворцев, которые требуют братолюбивого приема и душевспасительного назидания к утешению и подкреплению в благих их намерениях; не говорю о внешнем домостроительстве, которое по своей обширности и значительности требует деятельного попечения и благоразумной распорядительности, дабы обитель не оскудевала в способах своего содержания. Святейшему Синоду угодно было обратить внимание на сделанный мной о Вас отзыв и поручить мне узнать о Вашем на то согласии. Вот начало настоящего дела, продолжение коего вам известно из ордера моего от 28-го марта. Поспешите, хотя это может быть соединено для Вас с затруднением, приехать в Санкт-Петербург. Не смущайтесь сим распоряжением. Это для Вас будет полезно. Высшее начальство ближе Вас узнает, и Вы можете получить от него нужные наставления для будущего Вашего служения. В Санкт-Петербурге, если Бог благословит, Вы примете пострижение в монашество и дальнейшее производство в сан архимандрита. Надеюсь, что дело сие, начавшееся из чистого побуждения любви к общей пользе, всепопечительным Промыслом приведено будет к вожделенному окончанию. Желая Вам милости и благопопечения во всех Ваших намерениях от Господа, остаюсь с братской к Вам любовью обер-священник В. Кутневич.

P. S. При подписании сего письма получил я от Вас бумагу о кончине Вашей любезной дочери и желании Вашем погребсти тело ее в Соловецком монастыре. Сердечно разделяю с Вами Вашу скорбь, неизбежную для природы, но желаю, чтобы Вы нашли успокоение Вашему сердцу в преданности воле Отца Небесного, Который всё, что ни делает с нами, делает по бесконечной премудрости Своей и благости к нашей пользе. Взойти теперь представлением в Святейший Синод о дозволении погребсти в Бозе почившую дочь Вашу я нахожу неблагоприятным. Это может быть испрошено по прибытии Вашем в Санкт-Петербург, когда Святейший Синод благоволит назначить Вас настоятелем Соловецкого монастыря».

В пострижении Александр

В те же дни друг отца Андроника архимандрит Платон писал к нему с места новой службы своей — из Владимира:

«Муж нравов непорочных, доброты сердца примерной, православия непоколебимого»

«Возлюбленный о Господе брат! Честнейший отец протоиерей! Сам Господь всё так устроил около тебя, чтобы тебе приять предлагаемое тебе настоятельство в Соловецкой обители. Сие звание Божие примите с полной покорностью и сознанием немощи своей. Не страшитесь трудностей сего служения. Сила Божия в немощи совершается. Земля Соловецкая — земля святая, истоптанная ногами святых, благоухающих благоуханием святости. Если устрашает климат, то предайтесь и здесь воле Божией. Благодать Божия везде сильна поддержать и прекратить жизнь. При помощи благодати Божией и в Соловецком будете здоровы, а без благодати и в Киеве не проживете года...».

Ободренный дружескими писаниями, отец Андроник, похоронив дочь, передал своему преемнику дела по собору и отправился в Санкт-Петербург. Подал прошение на имя первенствующего члена Святейшего Синода Пресвященного митрополита Никандра: «Будучи священнослужителем 36 лет, лишась жены, имею трех сыновей: одного священника и благочинного в Литовской епархии, другого священника Киевской епархии, и третий, прибывший из Киевской семинарии, находится при мне до поступления на гражданскую службу. Посему, не имея никаких семейных забот, я желаю остальные годы жизни своей посвятить на службу Господу Богу в святой Соловецкой обители в чине монашеском. Посему приемлю смелость припасть к святительским стопам Вашего Высокопреосвященства и смиреннейше прошу принять меня и дозволить постричь в чин монашеский. Вашего Высокопреосвященства нижайший послушник, протоиерей Андроник Иванович Павлович».

20 июня 1853 года протоиерей Андроник пострижен в монашество в Александро-Невской Лавре епископом Христофором, викарием Санкт-Петербургским. «Перед тем временем как постригать меня, — рассказывал потом друзьям своим епископ Александр, — на меня напал такой страх, что я вознамерился даже убежать от пострига и искал в алтаре, где стоял, двери для выхода из церкви. Заметив во мне смущение духа, бывший здесь отец духовник мой спросил о причине. Когда откровенно исповедал я ему страх свой, он мне сказал: “Укрепись, брате, верой в Господа и поверь мне — по совершении над тобой обряда пострижения почувствуешь над собой великую благодать и милость Его!” И подлинно, когда окончилось чинопоследование пострижения, я чувствовал необыкновенную радость и обновление

духа. Скажу и об имени. Мне желалось, чтобы дали мне имя Александра, в честь святого благоверного великого князя Александра Невского, к которому питал я издавна особенное благоговение. Но нельзя по правилам монашеским самому назначать себе имя. Как же я удивился и обрадовался, когда меня назвали в пострижении Александром!»

21 июня 1853 года священноинок Александр был возведен в сан архимандрита, а 25 июля 1853 года назначен настоятелем Соловецкого монастыря.

Вскоре после прибытия в Соловецкий монастырь отец Александр получил разрешение перенести тело дочери из кладбищенской церкви Архангельска, где оно было положено в свинцовом гробе, в Соловецкую обитель. Местом упокоения Анастасии стал подклет нынешнего Троицкого собора. Скорбящий отец положил над ее могилой гранитную плиту со следующей надписью: «“Тогда восставше все девы и украсиша светильники своя”... Здесь погребена девица Анастасия — дочь настоятеля архимандрита Александра, бывшего в мире протоиерея Андроника Ивановича Павловича, скончалась в г. Архангельске 16 марта 1853 г. Смерть двадцатилетней любимейшей дочери, лишившейся матери младенцем, расположила родителя ее по приглашению Святейшаго Синода вступить в монашество в сию обитель. Прибывши сюда на служение того ж 1853 г. октября 2 дня, принес и тело дочери с разрешения г. Министра Внутренних дел Д. Г. Бибикова».

О Препоблагоденная Мать распятого Господа моего! О сладчайшая Мать милосердия! Умоляю тебя при гробе сем, принеси Твое умилюющее слово пред Божественным Твоим Сыном, да ради твоего ходатайства, и молитв преподобных отец наших Зосимы и Савватия и прочих Соловецких угодников примет усопшую Анастасию в Царство Небесное. Не оставь и меня, когда и моя душа будет разлучаться с сею жизнью. Аминь.

Сколь дивны судьбы Твои, Господи! В Бозе почившая прибыла с родителем из Киева в Архангельск, в течение пятилетнего там нахождения два раза посетила эту обитель, а перед кончиною своею по чудному явлению угодника Соловецкого, предсказано ей было, что она еще будет в обители, но без путевых издержек. 1854 г. марта 16 дня».

Рядом с Анастасией через девять лет был похоронен ее брат Христофор.

*Материал подготовили
Марина Осипенко, Инна Малахова
Альманах «Соловецкое море», № 8,
2009 год*

Продолжение следует

Конечно, человек ко всему привыкает. Даже если это война — то, что из своего далека мы называем лихолетьем. Бомбежки, голод, страх потери близких — вообще та самая, отнюдь не только образная, линия противостояния жизни и смерти, добра и зла. Тогда какой же должна быть внутренняя сила у того или тех, кому выпало оказаться у роковой грани! На счастье, мы еще видим их рядом — людей той, огненной, закалки. Воспринимаем наше общение как обыденность. Порой позволяем себе посмеиваться над ними, хуже того — по умыслу или ограниченности своей — унижать, обесмысливая жизнь нескольких поколений. А ведь это наши близкие, с именами, отчествами и фамилиями. Спросите, как им жилось, людям войны, детям войны! Спросите, как жилось... И вы услышите не лозунги — с вами поделится судьбой. Может, и не замысловатой, может, полуфантастической. То, с чем пришлось столкнуться людям во время той войны, нередко превосходило естественный ресурс человека. Оттого взгляд их точнее, суждения взвешенней, реакции искреннее. Вкус истины... Теперь у них его ощущение на кончиках пальцев, в ритме сердца, честного и мудрого.

С Верой Александровной Чазовой я знакома давно. Вместе работали на Полтавском областном радио. Яркий журналист, обаятельная женщина, она вела темы культуры, медицины, взволнованной интонацией передавала слушателям свое неравнодушие ко всему, о чём рассказывала. Точнее, делилась... Удивительно, но и по прошествии двух десятилетий, когда я предложила ей вспомнить военное время, она согласилась: поделюсь... Делиться, не скупиться на доброе слово... Какая же это редкость в наше время! Хотя, казалось бы, условия другие: многое есть. Возможности не сравнить — теплота в дефиците. ...Беседовали часа два, а то и больше. Не наговорились... «Хорошо бы книгу воспоминаний издать», — предлагаю. Вера Александровна с ее улыбкой: «Всё никак не доберусь». Потом был кофе, тортик... «Конечно, голодали. Из Полтавы поехали в эвакуацию — мне едва десять лет исполнилось. Город уже бомбили. Папа ушел на фронт... Долго были в дороге. Наконец, Оренбургская область, Орск — места, где когда-то в ссылке жил Шевченко».

— Что помнится, как обустроились?

— Поселок в семи километрах от Орска. Помню, название у него было странное — «Москва». На территории находилась нефтебаза. Там мама устроилась работать бухгалтером. Приехали мы — уже снег лежал. Поселились в землянке...

— Расскажите, пожалуйста, Вера Александровна, как выглядело это жилище. Людям младших поколений и представить себе трудно, в каких условиях оказались их ровесники из 40-х годов XX века.

— Землянка — это яма, обложенная по дну и бокам досками. Так — если попросту. Одна комнатка, конечно. Света не было. Вместо электричества — самодельные керосиновые лампы. Что это было? Гильза от снаряда сплюснутая, а в ней фитиль. Мама говорила, что эти лампы делали казахи. Они жили на границе с Оренбург-

«Я поделюсь с вами...»

День Победы 1945 года в Полтаве

ской областью и приезжали на нефтебазу за топливом... Сейчас, восстанавливая в памяти то время, те условия, понимаешь: всё было ужасно. Но если бы это был только быт! Папа погиб в начале войны где-то под Белой Церковью. Много позднее мы с мамой обращались в архив, выяснили, где и как это произошло. В Орске случилась с нами беда. Мама тяжело заболела: воспаление легких. Я, девочка одиннадцати лет, одна, она — в больнице за семь километров от поселка.

— Навещали ее?

— В больнице не кормили. И мне надо было носить маме еду. Она очень ослабела. Одного лечения, чтобы ее поднять, было мало. Каждый день — семь километров туда и обратно — я ходила к маме. Беру еду, беру факел...

— Факел? Зачем факел?

— Волки нападали. Нужен был огонь, чтобы в пути отпугивать их. На нефтебазе мне дали такой факел. Идешь, слышишь: воют, зажигаешь — и дальше. Но было однажды и пострашнее препятствие.

— Расскажите, пожалуйста.

— Перехожу как-то через железную дорогу. Больница при станции была. Вдруг спотыкаюсь обо что-то и падаю. Что там? Присмотрелась, а это рука... Я стала кричать. Подбежала железнодорожница: «Что с тобой, девочка?» А я на руку мертвую показываю...

— Ну и что же она Вам сказала?

— Говорит: «Не бойся. Поезд недавно шел, много мертвых людей везли. Голые все. Я уже не одну руку убрала отсюда. Бог его знает, что же это было».

— А как мама, что помните?

— В палате, где она лежала, много людей было. Вот я прихожу, что-то (что могла достать или приготовить) даю маме поесть. Знаете, почему-то среди больных было немало с Украины. Вот они: «Дівчинко, почитай нам Шевченка...» Тут сделаю небольшое отступление. Перед войной я много стихов читала со сцены, участвовала в областной олимпиаде школьников, победила в ней. Буквально в июне 41-го, сразу после учебного года, еще с одним участником конкурса, моим одноклассником Лёней Воронелем ездил на заключительный смотр в Киев. Читала тогда что-то из Шевченко. Наградили меня за выступление новым портфелем. Это, конечно, событие для ребенка. В то время портфель!.. Как забыть это? Люди в больнице просят. Я читаю, что знаю, а потом — гопак. Всем хотелось, чтобы каждый раз я танцевала. Сидят на кроватях, хлопают в такт... Двадцать дней лежала мама. Подлечилась, слава Богу. Когда я ее забирала, подошла к врачу и говорю: «Спасибо, что Вы мне маму спасли». А он: «Эта ты маму спасла. Если бы не носила ей еду, не выжила бы она». И поцеловал меня в лоб.

— Как выживали в эвакуации?

— Выживали... Старались прикорм себе какой-то добыть. Многие, кто рядом жили, держали коз. Мы тоже купили:

молоко будет. Помню, мама говорила: «Когда Полтаву освободят, продадим эту козу — будут деньги на дорогу».

— Сомнений не было?

— Насчет козы?

— Да нет, насчет того, что Полтаву освободят.

— Что вы! По-другому мы и не мыслили. В мечтах уже были на пути к родине. И вот однажды... Хочу Вам сказать: электричества у нас в землянке не было, а радио было. Однажды утром будит меня мама: «Вера, слушай! Полтаву освободили! Такой праздник!» С той минуты мы стали собираться.

— А вообще, как людьми, соседями вашими, например, воспринимались война? Ведь вы оказались в эвакуации в самые тяжелые годы — 1941-й, 42-й...

— Да, мы знали, что к концу 42-го года немцы уже к Волге вышли. Многие получали похоронки. К слову, ведь мы с папой даже попрощаться не смогли. Накануне войны он оказался в Ессентуках: желудок подлечивал. Папа — Александр Андреевич — был капитаном запаса. И его оттуда, прямо из Ессентуков, призвали. Мы в Полтаве, переживаем страшно. Кинулись на станцию в надежде: а вдруг эшелон через Полтаву пойдет? Не довелось. Знаете, столько было чудовищных испытаний! Но слезы отступают, когда приходится хлопотать, искать выход, выживать. И всё это сейчас, немедля. Так жили все. Помню наших соседей по эвакуации. Семья из Белоруссии: мама и две дочки. Мы дружили, помогали друг другу, делились, чем могли.

— А козу продали?

— Продали. Ехали в Полтаву что-то около двадцати пяти дней. Подолгу стояли на станциях, пропускали военные составы. В Саратове, кажется, долгая была остановка. Нам пришлось там ночевать. И так день за днем: ехали — ждали — ехали... Хорошо, что налегке...

— Без вещей?

— Ну, нет, конечно. У нас корзина плетеная была. Закрывалась она такой же крышечкой, а на крышке — ручка. Вот и весь багаж.

— Помните, что везли с собой тогда? Платице какое-нибудь, кофточку?

— Совсем немного одежды. Что там у нас было, теперь и не помню. Помню книги. Томик Пушкина брали с собой из Полтавы, «Кобзарь» Шевченко и Гоголя сборник: мама им особенно дорожила. Эту книгу ей подарили на окончание четвертого класса гимназии в Черкассах. Больше, к сожалению, ей учиться не пришлось: рано умерли родители. Переехала в Полтаву — тут жил ее старший брат.

— Тут предлагаю приостановиться. Книги в эвакуации, книги в подарок. Не вещи, а книги. Что стояло за уважительным отношением к ним?

— Многое меняется на наших глазах. Теперь в почете компьютер, интернет. Мне хочется сказать о том, что не меняется. О любви, которую дала мне мама. Мы с ней были очень привязаны друг к другу. В разные годы мне пришлось много выступать со сцены, вести концерты в Полтаве, Киеве, Москве, Ленинграде, работать диктором на радио. И всё благодаря маме. Не потому что она участвовала в какой-то самостоятельности. Нет! Она не выступала нигде. Но когда я брала книгу, учила какое-нибудь стихотворение, всегда говорила: «Верочка, вот послушай, рассказывай это от сердца, сопереживай тому, что читаешь». И если у меня что-то получалось, то это только благодаря ей.

— Сейчас многие люди ездят: по делам, на учебу, путешествуют. Туда-сюда — будто по привычке уже... Помните, как вы в 43-м подъезжали к Полтаве?

— Всё никак дожидаться не могли, когда подъедем. Нетерпение было, радость, что домой едем, в освобожденный город, что наша армия прогнала фашистов. Пусть пока что из Полтавы. Будут побеждать и дальше, всецело победят. Но и тревога была... Рядом с нами (когда уже из Харькова ехали) в вагоне пожилой мужчина сидел и всё приговаривал: «Хоть бы мой дом уцелел, хоть бы уцелел...» И мы с мамой не знали, что с нашим домом. Переживание это было общее: никто из попутчиков не знал, какая теперь Полтава. До войны мы жили на Комсомольской, 29. Второй этаж, коммунальная квартира, в нижнем этаже — книжный магазин. Сейчас на месте этого дома — областная библиотека.

— И что же вы, Вера Александровна, увидели, какой город?

— Пошли от Южного вокзала пешком, конечно. Вид Полтавы — страшный. Помню, мама, глядя по сторонам, повторяла: «Смотри, какой дом: пустые окна, всё сожжено». Очень страшно, когда пустые окна! До сих пор в памяти... Поднимаемся с Подола и молимся: хоть бы наш дом не разрушили! Всё вокруг — сплошные руины. Проходим краеведческий музей: следы пожара, окон нет. И вдруг мама как закричит: «Вера, смотри, он целый, наш дом целый!» Не представляете, какое это было чудо! Кругом всё разрушено, а наш дом не поврежден. Помню весь квартал: только два дома оставались целыми, кроме нашего. Один — по Комсомольской, 19. Там жила моя подружка Алла Мозговая. И здание по улице Ленина, напротив нашего. Мы в дом. И тут — досада: на нашей комнате — табличка «Городской парткабинет». Путь заказан.

— Где же вы остановились?

— Пошли к моей подруге Алле и ее маме — тете Лиде: она дружила с мамой. Их дом, как я уже сказала, к счастью, тоже был цел.

— Помните, как встретили вас?

— Очень тепло. Моментально решили, что мы должны остановиться у них: «Лизанька (так звали мою маму), будете жить у нас!» И тетя Лида, и ее мама — бабушка Маша — помогли нам, чем могли. Ну, и мы с Аллой радовались, что встретились. До войны вместе в детсад ходили, потом в школу. Сейчас уже Алочки нет в живых и других моих подруг...

— Первый обед в Полтаве помните?

— Как ни странно, помню. И вот почему. Нас кормили супом с галушками. Разлили его по тарелкам. И тут Алла мне шепотом говорит: «А у нас будет не только первое, но и второе». Какое, думаю, второе? В мечтах, что ли? Мы с мамой давно отвыкли от полноценной еды. Да и друзья наши жили бедно. Смотрю, Алла одну только жидкость отхлебывает. Ну, и я за ней. Поели мы, поели и старшие...

— А второе, оно и вправду было?

— Так мы же галушки на второе и оставили! Едим и сами себе радуемся: какое изобретение выдумали! Потом мы с Аллой не раз такое проделывали. У наших друзей пришлось задержаться месяца на два. Мама, конечно, хлопотала, чтобы нас куда-нибудь поселили. Но ситуация с жильем в городе была ужасная. И не только с жильем. Большинство магазинов, учреж-

Окончание на с. 8–9

Окончание на с. 16–17

дений, пам'ятники, в том числе в историческом центре, стояли в руинах. На счастье, вскоре проблема решилась. Да еще как! Мы получили комнату в том же доме, где жили до войны, представляете? У нашей соседки по коммуналке тети Фроси было две комнаты. Одна — нежилая. Вот она и говорит маме: «Перебирайтесь ко мне, я вас знаю, всё равно сюда кого-то подселят...» Так мы вернулись в свой дом.

— Как устроились на новом старом месте?

— Ну, что говорить об «устройстве», если весь город страдал, вся страна переживала трудности? Что мы, особенные какие-то? Но, понимаете, это я сейчас так говорю: ужасные лишения, потери... Тогда я была девочкой — двенадцать лет всего. Дети легче сживаются с трудностями. Нет того глубокого осознания утрат, как сейчас. Это во-первых. Во-вторых, мы с мамой приехали из эвакуации. А там, я уже рассказывала, было очень тяжело. Ну, и еще. Общее настроение людей было, несмотря ни на что, оптимистическое. Понимаете, страна поднималась, наша армия шла всё дальше на запад. Представляете, как мы радовались этому, как хотели побыстрее приблизить мирную жизнь!

— «Тыл и фронт — одно целое», — так тогда говорили.

— Говорили. Но это — призыв. На деле всё было намного сложнее. Наверное, цена жизни ощущалась даже детьми. В том числе когда приходилось, что называется, впрягаться, входить во взрослую жизнь по самую маковку. Мне повезло, что рядом была мама. Я знала, вернее, чувствовала: вместе мы не пропадем! Но так было не у всех...

— А как вели себя люди, простые полтавчане?

— Расскажу, как мы ходили за водой. Свет у нас в доме был. А вот воды... Чуть ли не вся Полтава собиралась на Панянке возле единственной в этом районе колонки. Очередь длинная. У нас с мамой два ведра. Ходили раз в день обязательно. Договаривались: она полное ведро несет, я — полведра.

— Никто не толкался, не ловчил?

— Что вы! Будто к родным людям в эту очередь ходили. Видно, горе сблизало. Ведь как в горе себя ведут? Сочувствовать надо, соболезновать. Похорожки еще часто приходили: 43-й год... В коммунальной квартире, где мы жили, было восемь комнат. Коридор общий. Одна на всех плита. Жильцы между собой договаривались: кому когда варить. Плита была, а вот еды — не густо. Люди жили обычные, работали кто где. Мама устроилась бухгалтером в строительный институт. Я, наконец, пошла в школу: больше года не училась, когда в эвакуацию уезжали.

— А где продукты покупали, одежду?

— В то время нигде, кроме базара. Магазинов почти не было. Мяса практически не видели. Покупали сало, относительно недорогое, крупы. Ну, и всё. За вещами ходили на толкучку.

— Какую-нибудь особенную покупку помните?

«Я поделюсь с вами...»

Многие здания Полтавы были разрушены

Зверства фашистов у стен Полтавского краеведческого музея, 1943 год

На волейбольной площадке советские и американские летчики. Полтава 1945 год

— Мама хотела купить мне скрипку, чтобы я пошла учиться музыке. В музыкальной школе (она находилась в доме на углу улиц Ленина и Котляревского) меня проверили. Слух оказался хороший. Теперь нужен был инструмент. И вот мы на толкучке. Ходим, смотрим... И тут я увидела пальто теплое... А у меня в то время было такое поношенное... Начала маму упрашивать: «Мамочка, я не хочу быть скрипачкой. Купи мне пальто...» Мама: «Вера, как же так? Это же скрипка, это музыка!» А я не отстаю и не отстаю. Купили-таки мы пальто. Помню, воротничок кроличий такой — и радости!..

— Порадовало пальто...

— Да нас тогда любая примета, любая мелочь из той, устроенной, спокойной жизни радовала. Вот еще расскажу. У нас с мамой было заведено ходить на прогулки в Корпусный сад. Часто к нам присоединялись мамина подруга тетя Лида и ее дочь Алла, моя подруга. И вот, представьте, разбитый город, а в парке музыка играет:

два баяниста из филармонии. Собираются горожане, раненые из госпиталя (кому под силу), слушают музыку, танцуют. В сожженном городе! Полуголодные люди! Еще один «музыкальный» эпизод вспоминается. Кажется, это было уже после войны, году в 1948–49-м. Как-то мама говорит: «Знаешь, Вера, сегодня ночью будут кинотеатр имени Котляревского сдавать. Под музыку...» Я удивилась: как это? А мама: «Рабочие, которые восстанавливают здание, запросили музыку. Всю ночь будут работать, но только чтобы оркестры играли. Пойдем слушать!» Я: «Конечно!» Мама очень любила музыку. И вот мы с ней ночью, где-то после двенадцати, одеваемся и идем...

— Не страшно? Глубокая ночь всё-таки, а вы одни.

— Нет, нет! Столько пережили — куда бояться?! Были, конечно, какие-то случаи — грабили прохожих. Но мы этого не пугались. И потом. Мы были не одни. Почти вся Полтава собралась на Круглой площади. И,

конечно, музыканты. Духовые оркестры были тогда почти на всех предприятиях. Особенно славились турбомеханический завод и паровозоремонтный. Оркестры играли — рабочие строили — люди слушали и веселились... До сих пор поражает: строители не потребовали денег или каких-нибудь вещей — запросили музыку. Кинотеатр сдали, а вскоре он начал работать.

— А как со школой?

— В школу пошла почти сразу по приезде. Где остановка «Площадь Ленина», если ехать в центр, представляете? Здание со ступеньками вдоль дороги: полтавчане, наверное, помнят, раньше там находился Дом быта. После освобождения города весь этот участок был разрушен. Уцелело здание во дворе: небольшое одноэтажное, полуподвальное. В нём разместили школу № 23. Поначалу я ходила туда, а потом мама перевела меня в школу № 10. Она и сегодня на том же месте. На переменах нас подкармливали...

— Что давали?

— Помню, это был черный хлеб, едва присыпанный сахаром. И вот мы с девочками играли в такую игру: представляли, что это не хлеб, а такое пирожное. И как полагается вкушать лакомство, ели, слегка причмокивая: восхищались такой необыкновенной вкуснотой.

Во дворе, рядом со школой, работали пленные немцы. Как-то на уроке немецкого мы проходили поэзию Гейне... Здесь немного отвлекусь. Отношение к немцам и ко всему немецкому у нас было враждебное. В том числе, конечно, и к немцам, которых мы видели из окна. Всем сердцем их ненавидели. Представьте себе, только у двоих моих одноклассников из двух десятков отцы не были убиты фашистами. Поэтому со всей подростковой дерзостью, завидя пленных, мы хватились за всё, что было под рукой: палки, камни, бросали, что-то злое приговаривали... Потом еще одна история не давала покоя. Помните, я рассказывала, как буквально перед самой войной ездил в Киев на смотр чтецов? Ездил с учительницей и одноклассником,

Полтавчане восстанавливают родной город после войны

Вера Чазова на першій післявоєнній сільськогосподарській виставці в Полтаві

Полтава, 1949 год

который тоже участвовал в конкурсе. Звали мальчика Лёня Воронель. Когда мы вернулись в Полтаву и встретились: мама, я, Лёня со своей мамой — тетей Галиной, уже начинались бомбежки. Помню, мама сказала Лёниной маме: «Уезжайте из Полтавы, вас могут убить». — «Что вы, — ответила тетя Галя, — немцы — культурный народ, для них это невозможно!» Лёню и его маму расстреляли. Много-много лет спустя на памятнике в Пушкарёвском яру на окраине Полтавы, где были массовые расстрелы полтавчан и советских военнопленных, я прочитала знакомые имена...

Не любили мы и учительницу немецкого языка Альбину Николаевну. Помню, сочинили в ее адрес гадкие стишки:

Альбина — дубина,
Полено, бревно.
Что немка — скотина,
Известно давно...

— А вот действительно, Вера Александровна, почему при таком отношении (и его можно понять: война пришла из нацистской Германии) тогда, несмотря ни на что, изучали немецкий язык?

— Наверное, были на то причины. Но вот — не отменяли же, не вычеркивали. И правильно делали! Нельзя накапливать в сердцах, тем более детских, злобу. Нельзя без конца поносить, делать врагом целый народ, его культуру. Это не только во вред себе самим, это бессмысленно. Жизнь мудрее нас...

— А приходилось с немцами сталкиваться непосредственно? Тогда в Полтаве, насколько мне известно, пленных привлекали к восстановлению города.

— Хочу вернуться к тому, с чего начала: урок немецкого, Альбина Николаевна и мы за партами учим Гейне, читаем стихи. Вдруг в окне (а класс находился в полуподвальном помещении) появляется голова пленного. Присел на корточки, слушает. Мы давай кричать: «Фриц, убирайся!» И достаем, у кого что есть, бросать в него. Учительница успокаивает: «Не надо, не надо...» Потом подошла к окну и начала с немцем говорить. Наконец, что-то сказала ему напоследок, он присел и опять слушает. Мы стихи читаем. Слушает и плачет. Наверное, Альбина Николаевна сказала ему, когда у нас еще уроки будут. Потому что после этого он еще несколько раз приходил к окну. Я запомнила: немолодой такой, заросший. Учительница рассказывала, что он рабочий, слесарь, кажется, в Германии у него осталась семья, двое дочерей...

— Да, необычный урок получился. Сейчас мы живем в сплошном потоке информации. Кажется, всё человечество включено в мировые события. А какими новостями жил город тогда, семьдесят пять лет назад?

Диктор областного радио Вера Чазова: рабочие моменты

— Конечно же, хоть малейшим, но приближением мира. Делились новостями, переспрашивали: что где уже отстроили, какой магазин открылся, школа, завод. Даже если в каком-то доме окна встали — и этим интересовались. Ждали с войной близких. У нашей соседки Фроси, помню, брат с фронта вернулся.

— Как это было, помните?

— Утром слышим крик ужасный. Перепугались: что случилось?! В коридор — а там Фрося и военный. Целуются, обнимаются, плачут. Она: «Павлик, Павлик! Це ж мій брат...» — объясняет. Помню, соберемся в коридоре — жильцы, — и он рассказы-

вает нам, где воевал, что повидал. Потом работать пошел на паровозоремонтный завод.

И американцы в Полтаве были, на военном аэродроме. Хотите расскажу? Тоже интересное впечатление осталось. Приходили в Корпусный парк и на скамейки с ногами забирались. У нас так не принято было... Потом еще. Конфеты они разбрасывали детям. На землю кинут — и чтобы дети подбирали. Мама строго-настрога запрещала: «Не вздумай нагнуться, не бери ни с земли, ни с рук!» Я не брала. Но хотелось очень! Какие конфеты в голодном городе? Раз идем с девочками через парк — останавливает нас один американец, негр, и что-то говорит. Мы пожимаем плечами: не понимаем. А он из кармана достает конфеты, предлагает... «Нет, нет!» — дружно отказываемся. Тогда он встает на одно колено, протягивает руку с конфетами. Ну, так и быть!..

— Вера Александровна, а 9 мая 1945 года помните?

— Конечно, как это можно забыть? Мы были патриоты, любили Родину по-настоящему. Кажется, в крови было это чувство. И очень-очень хотелось, чтобы поскорее закончилась война.

Утром 9 мая прибежала ко мне Лида Бабенко — староста класса — и говорит: «Все собираемся, будет Победа!» — «Как, Лида?» — «Да, будет Победа!» И вот мы с мамой слушаем радио, ждем... Вдруг объявляют! Потом всем классом идем в Корпусный. Что там творилось! Не передать! И жители города, и раненые, которые в госпитале лечились, кричат, обнимаются, целуются: Победа, Победа! Самый, наверное, незабываемый в моей жизни день!.. Какая же это была радость! Была и есть.

Людмила Никитина

Читайте щомісяця «Православний вісник» —
додаток до «Відомостей Полтавської єпархії»

ВИХОДИТЬ У ГАЗЕТИ:

«Полтавський вісник»:

передплатний
індекс —

61582

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття розпочався процес відновлення сакрального християнського живопису в Україні. У нашому інформаційному суспільстві сакральне мистецтво не завжди встигає динамічно реагувати на зміни сприйняття сучасної людини. Відповідно, від ізографів потрібні особисті зусилля, щоб ікона ожила, увійшла в життя людини та заговорила з сучасником.

Нині, на думку фахівців, іконописці нерідко створюють ікони бездушні, часом жорсткі і жорстокі. Такий образ не сприяє молитовному стану, відкритості перед Богом, адже ікона призначається для молитви. І тому сучасні ікони поступаються давнім не стільки в якості виконання, скільки в духовній наповненості образу. Найбільш слабкими називають сучасну авторську ікону та нові іконографії, хоча потреба в них велика.

Створення нових іконографій — справа важка і відповідальна. У сучасній іконописній практиці це передусім створення іконографії святих нового часу. Найбільший пласт нової іконографії — образи новомучеників. Починаючи з 1988 року, Церквою був прославлений цілий сонм святих. Лише на Архієрейському соборі РПЦ у 2000 році було зараховано до лику святих 1154 новомученика. І завдання найближчого майбутнього — створення для кожного з них гідної ікони.

За традицією, при канонізації кожного святому пишеться ікона, але для багатьох новопрославлених святих ще не знайдено загальноприйнятого образу, а ті ікони, які нині пишуться, не завжди несуть у собі відповідні естетику та духовний зміст. Для іконописця найважче знайти гармонію між сталими вимогами і новаторством, яке неминуче в мистецтві, якщо воно живе. Адже традиція базується не на мертвому консерватизмі, вона є постійною творчістю, на яку надихають слова Святого Письма: «Ось нове все творю!» (Одкр. 21:5). Вирішується це протиріччя заглибленням у традицію, вмінням вільно говорити її мовою. Якщо талановитий художник живе церковним життям, то він відчуває давній сакральний живопис і, безсумнівно, створить щось нове, те, що згодом зможе отримати авторитет зразка.

Одним із церковних навчальних закладів, що наразі переймається питанням підготовки фахівців сакрального християнського живопису, є Полтавська Місіонерська Духовна семінарія. З благословення митропо-

Формування іконографії ректорів КДА — святителів Сільвестра (Малеванського) і Василя (Богдашевського) та священномученика Олександра Глаголева

Святитель Василій (Богдашевський)

Святитель Сільвестр (Малеванський)

Священномученик Олександр Глаголев

лита Полтавського і Миргородського Филипа (тоді єпископа Полтавського і Кременчуцького), ще у 2006 році у цьому духовному закладі відкрилося іконописне відділення (з 2018 року — Іконописна школа імені преподобного Порфирия Кавсокаливита). Інноваційні підходи до підготовки майбутніх художників, упроваджені в освітній процес Полтавської семінарії, покликані сприяти становленню системи їхніх поглядів, розвитку художнього мислення, активізації творчого потенціалу, формуванню особистісної культури, ціннісної свідомості майбутнього фахівця. На сьогоднішній день серед робіт викладачів та випускників Полтавської семінарії можна відзначити не лише окремі ікони, а й іконостаси, розписи храмів, створення нових іконографій та іконографічних програм розпису. Географія робіт досить широка: тут не тільки Україна і країни ближнього зарубіжжя, але й Італія, Німеччина, Словаччина, Ізраїль, Греція, у тому числі і Свята Гора Афон, де іконописцями ПМДС прикрашався храм святого Харалампія у Свято-Пантелеймонівському монастирі.

Створення нових іконографій та розробка іконографічних програм розпису сакральних просторів є важливою частиною роботи ізографа. Це цікава, але й відповідальна творча праця, не менш важлива, ніж саме письмо. Безперечно, в нагоді тут будуть знання, отримані при вивченні християнської іконографії та історії і теорії християнського

сакрального мистецтва, що є одними з основних предметів у системі навчання сакральному живопису.

Серед нових іконографій, розроблених у Полтавській Місіонерській Духовній семінарії, можна назвати ікони зокрема «Собор Полтавських святих», «Собор преподобномучеників обителі Мгарської», «Собор святих Кременчуцько-Лубенської єпархії», «Священномученики Адріан і Димитрій Олександрійські», «Святитель Іларіон Полтавський», «Преподобномучениця Олімпіада Козельщанська».

Викладачами, студентами та випускниками Іконописної школи імені преподобного Порфирия Кавсокаливита розроблені та втілені в життя іконографічні програми розпису не лише храмів, а й каплиць, баптистеріїв, трапезних приміщень. Іконописці мають враховувати, що декорація храмів та сакральних просторів має відповідати певній системі. В основі розташування сюжетів і священних персонажів у православному храмі зазвичай лежить система розпису, розроблена ще у візантійському мистецтві в період Македонського відродження. Ідейним натхненником системи вважається Патріарх Фотій I (†896), який вбачав у храмі образ преображеного християнського Всесвіту.

Торік 28 липня, у день пам'яті рівноапостольного Великого князя Володимира та свята Хрещення Русі, Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Онуфрій звершив

Божественну літургію на площі перед Успенським собором Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври. Під час богослужіння відбулося прославлення в лику місцевошанованих святих Київської єпархії ректорів Київської духовної академії кінця ХІХ — початку ХХ століття із внесенням їхніх імен до Собору святих академії: святителя Сільвестра (Малеванського), єпископа Канівського, святителя Василя (Богдашевського), архієпископа Канівського, сповідника, та професора КДА священномученика протоієрея Олександра Глаголева. Іконографія та ескізи ікон новопрославлених святих були розроблені Іконописною школою імені преподобного Порфирия Кавсокаливита Полтавської Місіонерської Духовної семінарії.

Слід відзначити, що період земного життя вищезгаданих святих припадає на кінець ХІХ — початок ХХ століття. Збереглися фотографії, прижиттєві портрети ректорів КДА, що мало б полегшувати завдання іконописців. Проте традиційна ікона орієнтована на загальний символічний образ, у якому індивідуальні риси святого ледь позначені, щоб він був пізнаваний і виділявся із загального сонму. Тож реалістичний портрет та прижиттєві фотографії, на думку дослідників, можуть як допомогти художнику, так і стати певною перепорою на шляху до створення ікони святого.

Перш ніж описати процес формування іконографії святого, варто визначитися з поняттями. Термін «формування» у словнику розглядається як процес, спрямований на надання певної форми, вигляду, закінченості, породження чого-небудь, що відображає її суть. Формувати означає утворювати, складати, організувати, породжувати. Поняття «формування» тлумачиться як дія за значенням дієслова «формувати»; формувати — надавати чому-небудь форми, вигляду; організувати, складати, створювати. Іконографія в мистецтвознавстві — це науковий напрямок, предметом дослідження якого є теми та мотиви образотворчого мистецтва.

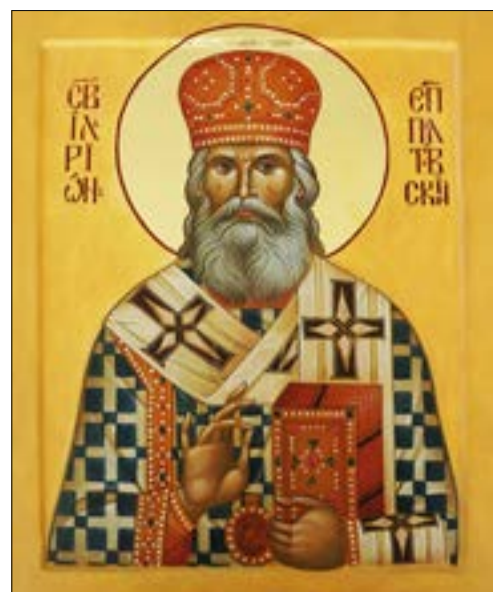
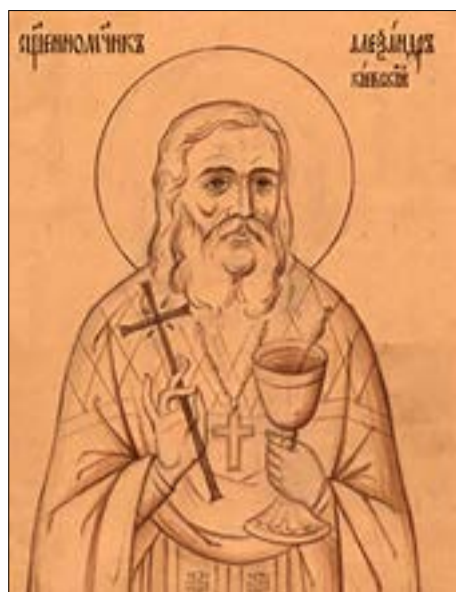
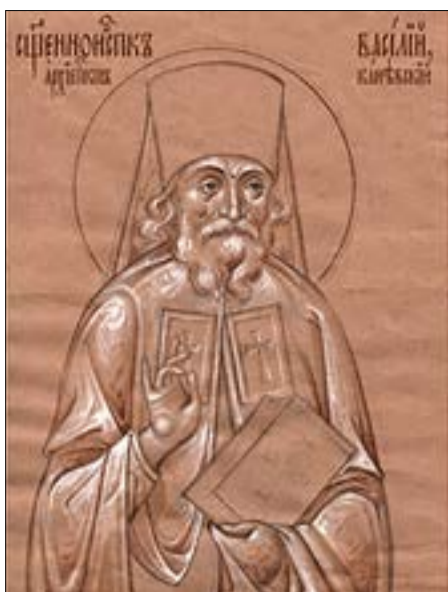
Собор Полтавських святих

Собор преподобномучеників обителі Мгарської

Собор святих Кременчуцько-Лубенської єпархії

Ескізи ікон та ікони (внизу) святих Василія (Богдашевського), Сильвестра (Малеванського) і священномученика Олександра Глаголева

Святитель Іларіон Полтавський

Іконографія займається тлумаченням сюжету, фігур та символів творів мистецтва. У прикладному значенні іконографія — система варіантів зображення певного персонажа, події. Таким чином, формування іконографії розуміємо як створення версії зображення (в нашому випадку — святих), що містить відповідний символізм, покликаний передати внутрішнє наповнення образу.

Робота над створенням священного зображення починається з вивчення життя святого та знайомства з його фотографіями, портретами за їх наявності. Виконання ескізів ікон святих було доручено студентам Іконописної школи. Ескізи виконувалися в техніці гризайль. Монохромна техніка дає можливість уявити картину чи образ у власній кольоровій інтерпретації. Це добре знали видатні художники минулого, тому початковий етап роботи над своїми творами вони вели методом гризайль. Художня гризайль розглядається вже як самостійний твір, завданням якого є ствердження естетичної цінності монохромного колориту картини. Сучасні ізографи використовують техніку гризайль в іконах і в монументальному сакральному живописі і як підготовчий етап у роботі над священним зображенням, і як самостійну техніку.

Перед нами традиційні поясні зображення. Місцешанованих святих представлено в притаманному їхньому сану одязі, з відповідними атрибутами та жестикуляцією. Святителів зображено в рясках та архієрейських мантиях зі скрижалями та в клобуках, священномученика Олександра — в священницьких підризнику, фелоні та епитрахілі. Підризник символізує хі-

тон Спасителя, а фелонь — його багрянцю. Епитрахіль знаменує собою благодать, що дається священнику для звершення Таїнств. Клобук символізує «шолом спасіння» (1Фес. 5:8). Клобук святих Василія, архієпископа, прикрашений хрестом. Мантия, за тлумаченням святих Германа Константинопольського, символізує ангельські крила і вказує на віддалення від мирського, а скрижалі — заповіді Божі. На грудях у святих Сильвестра — паннагія, а у священномученика Олександра — ієрейський хрест. Прототипом паннагії вважаються давні енкаліпони (хрести-мощовики). Хрест та паннагія нагадують про Христа і Богородицю, до яких вірні звертаються зі словами: «Спаси нас». На руках у кожного священнослужителя — поручі, що нагадують про узи на руках Спасителя.

Пальці правої руки кожного священнослужителя складені у вигляді почат-

кових букв імені Ісус Христос — це жест благословення. У десниці святого Олександра зображено хрест, що вказує на його подвиг мученика. Це також нагадування про Хресні страждання Спасителя, Якого наслідують усі мученики. У лівій руці священномученик тримає потир, що є символом євхаристичного служіння. Святитель Василій у лівій руці тримає Євангеліє. Рука вкрита одягом на знак благоговіння, що походить від візантійського придворного церемоніалу. Євангеліє — слово Боже, проповідниками якого святителі були за життя. Святитель Сильвестр у лівій руці тримає посох — символ архіпастирського служіння та влади.

Таким чином, символізм жестів і атрибутів є однією з виразних рис особливої мови ікони. Спираючись на ораторську жестикуляцію давнього світу, його стали використовувати в іконі для виконання важливої задачі:

передати графічними засобами не лише зовнішню сторону зображеного, але й внутрішнє наповнення, його духовний стан. Жест в іконі, на думку мистецтвознавця Ольги Клаутової, це образ очищеного від суєти часу, відданого молитві та спогляданню, що триває нескінченно.

Випускники Іконописної школи імені преподобного Порфирія Кавсокалівита на основі затверджених ескізів написали поліхромні образи святих ректорів КДА. На мантиях святих архієреїв зображено так звані «джерела», або «струмені», які символізують вчення Старого і Нового Завітів, проповіді якого святителі присвячують життя.

Традиційно у православному іконописі червоний колір та його відтінки вказують на людську природу або мученицький подвиг, пурпур — особливе достоїнство, а синій чи зелений спектр відносять до Божественного. Сенс ікони — явити нам образ Бога, Котрий став людиною, чи людини, яка обожилася. Невипадково червоні, сині, зелені кольори та їх поєднання традиційно є присутніми в сакральному живописі, вони ілюструють формулу святих отців: «Бог став людиною, щоб людина мала змогу стати богом». Відповідно, святителів Сильвестра (Малеванського) і Василія (Богдашевського) представлено в синій та бордовій мантиях, священномученика Олександра Глаголева зображено в фелоні, яка поєднує зелений і вишневі кольори, що вказують на його мученицький подвиг та пастирське служіння.

Новопрославлені святі написані на золотому тлі. На думку дослідників, світло найбільш явно виражає причетність ікони до неземного буття ікони. «У християнському мисленні золото втілює світло і в своєму блиску, і в своєму благородному сяйві» (преподобний Андрій Критський).

Отже, завдання іконописців нового покоління полягає у відродженні кращих традицій іконопису, знаходженні гармонії свободи художньої творчості і стійкості традиційних форм ікони, мистецтва і богослов'я, прагненні до сходження на ту висоту, якої досягли в минулому майстри великої традиції ікони. Саме тоді ікона, будучи матеріальною, відкриватиме нас не для матерії, а для духу. В зображених на ній ликах ми побачимо преображене буття, світ краси, гармонії та світла, в якому людина та космос знову набувають втраченого райського стану.

*Дарина Закладна,
студентка 4-го курсу
Іконописної школи
імені преподобного
Порфирія Кавсокалівита
Полтавської Місіонерської
Духовної семінарії*

Техніка гризайль у сучасному сакральному мистецтві

Священномученик Адриан Олександрійський

Недостанет мне времени, чтобы повествовать о... пророках, которые верою побеждали царства, творили правду, получали обетования, заграждали уста львов, угашали силу огня, избегали острия меча, укреплялись от немощи, были крепки на войне, прогоняли полки чужих; жены получали умерших своих воскресшими; иные же замучены были, не приняв освобождения, дабы получить лучшее воскресение; другие испытали поругания и побои, а также узы и темницу, были побиваемы камнями, перепиливаемы, подвергаемы пытке, умирали от меча, скитались в милотях и козых кожах, терпя недостатки, скорби, озлобления; те, которых весь мир не был достоин, скитались по пустыням и горам, по пещерам и ущельям земли.

Послание святого апостола Павла к Евреям, 11:32–40

Каждый год в национальный день траура, который бывает в конце июля или начале августа, тысячи правоверных евреев приходят к Стене плача в Иерусалиме. Они поют и читают хором и по одиночке строки из Плача Иеремии — самой печальной библейской книги, траурного гимна по разрушенному храму и разоренному Иерусалиму. «От сего-то изнывает сердце наше; от сего померкли глаза наши. Оттого, что опустела гора Сион, лисицы ходят по ней» (Плач Иеремии 5:17–18). В этот самый день в 586 году до Рождества Христова Первый храм был разрушен до основания, а с ним — и весь город. Всё как предсказал пророк Иеремия: «войдут Халдеи, осаждающие сей город, зажгут город огнем и сожгут его» (Иеремия 32:29).

Вавилоняне рушили тогда дома и Иерусалимский храм. Они убили множество народа, а тех, кого не убили, угнали в рабство. В пяти главах книги Плача Иеремии подробно описываются отчаяние и страдания народа Божьего в то время. Как Иисус на Елеонской горе предсказал падение Иерусалима и разрушение Второго храма, так и Иеремия возвещал разрушение Первого храма.

Почему же современники пророка Иеремии не поверили его предсказаниям о падении Иерусалима? Как священник Иеремия превратился в диссидента, врага народа и узника темницы? Зачем он ходил по улицам с ярмом на шее и покупал землю в разгар войны? И как пророк Иеремия возвестил Новый завет за шесть веков до Христа?

«Проклят человек, который принес весть отцу моему и сказал: “у тебя родился сын”, и тем очень обрадовал его. И да будет с тем человеком, что с городами, которые разрушил Господь и не пожалел; да слышит он утром вопль и в полдень рыдание за то, что он не убил меня в самой утробе — так, чтобы мать моя была мне гробом и чрево ее оставалось вечно беременным. Для чего вышел я из утробы, чтобы видеть труды и скорби, и чтобы дни мои исчезали в беславии?» (Иеремия 20:14–18) — так говорит о себе пророк Иеремия. Он родился в городке Анатот, неподалеку от Иерусалима, в семье священников, и сам долгие годы продолжил эту династию. Но Бог призвал Иеремию к еще более высокому служению — пророческому. «И простер Господь руку Свою, и коснулся уст моих, и сказал мне Господь: вот, Я вложил слова Мои в уста твои. Смотри, Я поставил тебя в сей день над народами и царствами, чтобы искоренять и разорять, губить и разру-

Иеремия

Фреска Микеланджело «Пророк Иеремия» (1508–1512), Ватикан, Сикстинская капелла

шать, созидать и насаждать» (Иеремия 1:9–10).

Нет пророка в своем Отечестве! Жители Анатота изгоняют Иеремию за его беспощадные обличения и громогласные нравоучения. Существовало два типа пророчеств: пророчества любви и пророчества гнева. Пророчества Иеремии — это пророчества гнева. Он по-настоящему бичует словом: бичует царя и его приближенных, бичует священников, свою семью и друзей; он обнажает пороки своей деревни, прямо назвав всех ее жителей грешниками и нечестивцами, которых ждет наказание. Понятно, что они прогнали его, сказав: «Ты не можешь здесь быть пророком! Это уже слишком!» Даже его братья с ним не разговаривали.

Пройдя несколько километров до Иерусалима, Иеремия обращается к горожанам как к жителям долины, хотя, как известно, город стоит на холмах и обычно в Иерусалим все библейские герои поднимаются. Только если прийти сюда с северо-востока, как пришел Иеремия, с горы Скопус можно посмотреть на священный город сверху вниз.

К Иерусалиму Иеремия обращается с теми же отчаянными упреками в греховности: «Смой злое с сердца твоего, Иерусалим, чтобы спастись тебе: доколе будут гнездиться в тебе злостивые мысли?» (Иеремия 4:14). Перед надвигающейся угрозой вражеского нашествия Иеремия предсказывает: город и страна устоят, только если покаются и будут соблюдать законы справедливости.

Если мы отвернемся от страданий других, то наказание придет — это слово Божие на все времена. Мы должны понимать, что если мы видим чужие страдания и ничего не делаем, рано или поздно мы будем наказаны за это. Иеремия как раз об этом и говорит: страдание и любовь к другим — это то, что освящает этот мир, а гнев, ненависть и эгоцентризм — то, что приносит в него мрак. И мы должны всегда фокусироваться на свете.

Иеремия идет в самое многолюдное место — на площадь перед храмом — и

от лица Самого Господа Бога обращается к народу: «Вы крадете, убиваете и прелюбодействуете, и клянетесь во лжи, и кадите Ваалу, и ходите вослед иных богов, которых вы не знаете, и потом приходите и становитесь пред лицом Моим в доме сем, над которым наречено имя Мое, и говорите: “мы спасены”, чтобы впредь делать все эти мерзости» (Иеремия 7:9–10). Пророк обличает показное благочестие: ходить в храм и совершать жертвоприношения бесполезно, если не изменить образ жизни и образ мыслей. Он всё время подчеркивает, что внешняя приверженность Богу не спасет сама по себе, если она не основывается на нравственной жизни человека. Об этом же много позже писал поэт Александр Блок:

Грешить бесстыдно, непробудно,
Счет потерять ночам и дням,
И, с головой от хмеля трудной,
Пройти сторонкой в Божий храм.

Во времена Иеремии в Иерусалиме аристократы и богачи вели такой широкий образ жизни, что даже не обращали никакого внимания на бедняков у их домов. Это то, что порицал Иеремия и другие пророки. Отличие заключалось в том, что другие пророки видели наказание в будущем: «Это случится не в моем поколении!» Но при Иеремии время наказания пришло.

Суровостью пророчеств, обещающих Иудее бедствие и голод, Иеремия вызывает лишь всеобщую ненависть к себе. Он пишет об одиночестве человека, который всю жизнь спорит и ссорится со всею землею, но от своей миссии всё равно не отказывается.

Когда слова проповеди становятся бессильными, Иеремия переходит к символическим действиям и даже скандальным поступкам, надеясь привлечь внимание людей и достучаться до сердец. Пророк надевает на шею ярмо и разгуливает в нём по городу. Так он показывает жителям Иерусалима, что их уведут в плен.

Еще одну символическую акцию Иеремия устраивает в долине Гинном, по-русски — «Гиена огненная», что

находится прямо под стенами Иерусалима. Здесь, на месте языческого капища, Иеремия обличает идолопоклонство, которым увлеклись царедворцы и аристократия, и объявляет о том, что наказание неотвратимо.

Как и предупреждал пророк, враг приходит с Севера. Это новый владыка Востока — вавилонский царь Навуходоносор II. Иеремия понимает, что сопротивление бесполезно, и призывает Израиль покориться. Его предсказания о скором захвате Иерусалима доставляют ко двору и зачитывают царю. Тот кидает свиток в печь в знак полного призрения к словам пророка. Иеремию ненавидели и проклинали, куда бы он ни шел.

Вскоре вавилоняне одну за другой захватывают главные крепости Иудеи и осаждают Иерусалим. В блокадной столице пророк не умолкает. Он постоянно говорит, что вавилонскому царю дана власть от Бога, а значит, следует покориться и сдать город, только так есть возможность остаться в живых. Он даже сделал попытку покинуть Иерусалим, однако был схвачен у городских ворот, жестоко избит стражниками и брошен в темницу.

Так Иеремия приобретает славу диссидента, предателя и чуть ли ни врага народа. Но есть у пророка для соплеменников и отрадная весть. В самый разгар войны он покупает участок земли неподалеку от Иерусалима. «И купил я поле у Анамеила, сына дяди моего, которое в Анафофе, и отвесил ему семь сиклей серебра и десять сребренников; и записал в книгу и запечатал ее, и пригласил к тому свидетелей и отвесил серебро на весах. И взял я купчую запись, как запечатанную по закону и уставу, так и открытую; и отдал эту купчую запись Варуху, сыну Нирии... и заповедал Варуху в присутствии их: так говорит Господь Саваоф, Бог Израилев: возьми сии записи, эту купчую запись, которая запечатана, и эту запись открытую, и положи их в глиняный сосуд, чтобы они оставались там многие дни. Ибо так говорит Господь Саваоф, Бог Израилев: дома и поля и виноградники будут снова покупаемы в земле сей» (Иеремия 32:9–15). Этим он указывает, что после бедствий и изгнания в Израиль вновь вернется благоденствие.

Пророку Иеремии суждено было увидеть исполнение своих самых катастрофических пророчеств. Продержавшись полтора года на осадном положении, истощенный голодом и эпидемией, Иерусалим пал. Ворвавшиеся в город вавилоняне рушат его и храм до основания, многих убивают, на глазах царя казнят его двоих сыновей, после чего самому царю выкалывают глаза и с остатком выживших евреев уводят в рабство.

Иеремия утверждал, что Бог всё равно присутствует в городе. Он не покинул его, Он здесь, и это Он является разрушителем Иерусалима; вавилонский царь — лишь средство в руках Бога Израилева, Который вызвал его для похода на Иерусалим. Реальная причина разрушения Иерусалима, по словам Иеремии, — решение Господа Бога. И в этом утверждении содержится осуждение всего народа.

Для жителей Иудеи это не просто военное поражение, это — крах священной истории народа Божьего, которому эта страна была завещана Самим Всевышним. Оставшийся на руинах Иерусалима Иеремия передает своим землякам в изгнании новые пророчества, обещая им хоть и не скорое, но неизбежное возвращение на Родину. То, что самые мрачные предсказания Иеремии полностью сбылись, теперь вселяет веру в людей в то, что исполнятся и его утешительные пророчества.

В конце жизни и самого пророка увели в Египет. Но даже в изгнании он

продолжал пророчествовать о том, что народ Божий вернется в свою страну. Так из пророка гнева он превратился в пророка надежды.

Пророку Иеремии принадлежат и удивительные предсказания о будущем всего человечества. Именно он почти за шесть веков до явления Христа Спасителя первым среди библейских пророков скажет о Новом Завете между Богом и людьми, который придет на смену Ветхому; о законе, который будет написан не на каменных скрижалях, а в человеческом сердце.

«Вот, наступают дни, говорит Господь, когда Я заключу с домом Израиля и с домом Иуды новый завет, не такой завет, какой Я заключил с отцами их в тот день, когда взял их за руку, чтобы вывести их из земли Египетской; тот завет Мой они нарушили, хотя Я оставался в союзе с ними, говорит Господь. Но вот завет, который Я заключу с домом Израилевым после тех дней, говорит Господь: вложу закон Мой во внутренность их и на сердцах их напишу его, и буду им Богом, а они будут Моим народом. И уже не будут учить друг друга, брат брата,

и говорить: “познайте Господа”, ибо все сами будут знать Меня, от малого до большого, говорит Господь, потому что Я прошу беззакония их и грехов их уже не вспомню более» (Иеремия 31:31–34).

Пройдя жизнь, полную страданий за правду, поношение за слово Божие и верность своей миссии, пророк Иеремия и сам станет ветхозаветным прообразом Христа. А пророчества и псалмы Иеремии о любви Создателя к народу Божию станут самыми романтичными строками иудейской поэзии на все времена.

«Опять будет слышен голос радости и голос веселья, голос жениха и голос невесты, голос говорящих: “славьте Господа Саваофа, ибо благ Господь, ибо вовек милость Его”» (Иеремия 33:11).

Так Иеремия и много веков спустя служит своему народу и пророком печали, чьими траурными песнопениями оплакивают разрушение храма, и пророком утешения, радости и вечной любви.

Подготовил игумен Афанасий (Бедный)

Юлиус Шнорр фон Карольсфельд «Плач Иеремии»

Гюстав Доре «Иеремия диктует свои пророчества Варуху»

З редакційної пошти

Юрий Пашенко

За лампадкой образа:
Бога мудрые глаза,
Божья Матерь-красота —
Материнства высота.

Иисус перстом Своим —
Он волшебник несравним —
Нам любовь Свою явил
И глаза на свет открыл:

«Я ведь истина и путь.
Не твори свою ты мать,
За греховные дела
Ждет одна лишь только мгла.

Я Господь и Я ваш Бог.
Дверь святую на порог
Открываю, помолясь,
За тебя душой борясь.

Я тот Свет, с которым ты
Освятишь свои мечты,
Приподнявшись до небес,
Где не страшен дьявол-бес».

Богу нашему молось
И Марии приклонюсь.
Ты Господня Матерь есть,
Ты явила Богу честь —

Честь и славу для Творца,
Целомудренность лица.
Божья Матерь-красота —
Материнства высота.

Мир прекрасно сотворен,
Оглянись вокруг, и в нём
Всё так мудро-откровенно,
Так красиво-вдохновенно.

Посмотри, какой цветок,
Что за чудо лепесток!
Посмотри, какая роза!
Пахнет лучше всех мимоза...

Красный, синий, желтый цвет...
На поляне места нет!
Все цветы, как на параде,
Козыряют Бога ради.

Раз росточек, два росток
В поле зреет колосок.
Всё для пользы, всё для дела,
В поле сплет его тело.

Колосочек-колосок,
Тонкий звонкий голосок.
Он такой ранимый очень,
Стоя спит спокойной ночью.

Медвежонок клюкву ест,
Сам в тайге один как перст.
Мамку он искал повсюду,
Рад любому чуду-блюду.

Человек — венец Творца:
Сразу двое из ларца
Рай небесный променяли
И бессмертными не стали.

Мир, в котором я живу,
Полон сказок наяву.
Он такой неповторимый,
Нами ласково любимый.

Сказка эта хороша,
Отдыхает в ней душа
Нет пределов для творенья,
Только Божьи откровенья.

Сам Господь нас всех создал,
Всех из праха изваял.
Ты такой великий, Боже,
Что захочешь, то и сможешь.

Слава Богу, мы живем,
Божий хлебушек жуем.
Слава Богу, пострадали,
Чтобы чище все мы стали.

А. И. Корзухин «В красном углу»

Мы дети вселенной,
Мы дети Творца
Любви неистленной
Не видно конца.

Обласканы солнцем,
Лазурной водой.
Шумит пред оконцем
Весенний прибой.

Природа проснулась,
Ожил ручеек.
К нам в сердце вернулась
С надеждою в срок

Любовь без упреков,
Без капельки зла
Всю боль от уроков
Она понесла.

Нет чувства без боли,
Дождя — без воды,
Нет воли без воли —
Напрасны труды.

Любовь, словно птица,
Летит в облаках.
Куда ты, сестрица?
Приди ко мне в снах.

Мы чувство любви
Навек сбережем
И зов своей крови
Однажды пойдем.

г. Полтава

А хто був до мене?..

Олексій Новіков

Цікавість до генеалогії, науки про рід, родовід, — одна з прикмет нашого часу. Багато людей занурюються у «пошук коріння». Причин декілька. За спостереженнями голови громадської спілки «Українська культурна спадщина», директора Центру вивчення сімейної історії «Метрика», киянина Олексія Новікова, у пріоритеті — щире бажання якомога більше дізнатися про свою сім'ю і побудувати «родинне дерево для вдячних нащадків». Утім, подекуди спрацьовує і відверте марнославство. Зненацька пробуджується в людині передчуття високого походження: а чи не дворянин я часом? Спонування почасти закономірне, зважаючи на те, що протягом ХХ століття чимало наших співвітчизників приховували своє походження, боячись репресій. «Добрі наміри, однак, не завжди належним чином реалізуються, — розмірковує Олексій Сергійович. — По-перше, більшість елементарно не знають, як вивчати родовід. По-друге, буває, ідучи на поводу марнославства і меркантильності, люди вдаються до підтасовок, фальсифікацій і видають бажане за дійсне. З тим, наприклад, щоб отримати документи на виїзд за кордон».

У біографії самого київського гостя пошук коріння реалізується в поєднанні особистих прагнень і громадської активності. Пригадує, як ще в дитинстві хотів зрозуміти, ким були рідні йому люди — предки — «коліно за коліном». Серйозне захоплення генеалогією прийшло разом із сумною подією: у 2008 році пішла з життя одна з найстаріших представниць роду — бабусина сестра. Було сподівання, що залишаться по її відході в потойбіччя якісь родинні свідчення. На жаль, не залишилися: перед смертю тітонька спалила усі документи. «Невже нічого не знайдеться? — подумалося Олексієві. — Жодних слідів...» Він об'їздив усіх родичів, яких міг, почав збирати документи, листи, фотографії. Наступним етапом, пригадує, стали кладовища. Якесь могили родичів знайшов, якесь ні. Інформації обмаль, зате прогалини — величезні. Вирішив проїхатися по всіх відомих кладовищах, сфотографувати могили, відзначити, де чия знаходиться. Тоді ж розпочалися систематичні походи до архіву. Діло відбувалося в Ярославлі. Дослідник-аматор попрацював з активними записами, занотував імена усіх похованих (ідеться про кладовище на Туговій Горі поблизу церкви Параскеви П'ятниці) й згодом передав частину отриманих свідчень церковному наглядачу... «Схеми спочатку не було ніякої, — ділиться пошуковець. — Відштовхувався від конкретного завдання на даний момент». І розплутував, розплутував...

Знайомство з Полтавиною, звичайно ж, відбулося не раптом. Опісля

закінчення військової служби Новіков уже не епізодично, а впритул зайнявся перевіркою свідчень, які стосувалися його предків по батьківській і материнській ліній, намагався уточнити наявні факти і віднайти нові. Водорозділом стала праця І. Ф. Павловського «Полтава. Исторический очерк ее, как губернского города в эпоху управления генерал-губернаторами (1802–1856)», а також «Памятная книжка Полтавской губернии». У ній згадувався міський голова Гадяча — теж Новіков, Олексій Васильович. Одне і те саме прізвище? Факт потребував перевірки. Розкручувати «історію» був сенс, хоча б зважаючи на деякі сімейні перекази й уцілілі документи першої половини ХХ століття. Відправив запит до історичного архіву Петербурга. Відповідь перевершила усі сподівання. Надійшов формуляр, що засвідчував присвоєння Новікову Олексію Васильовичу звання «Личного почетного гражданина», підтвердження того, що він дванадцять років був міським головою Гадяча. І це була лише одна лінія пошуку...

З часом «сплигло» ще одне ім'я, і теж із гадяцьких Новікових — Петро Новіков, старший брат прапрадіда. «Два роки тому, — пояснює Олексій Сергійович, — вдалося з'ясувати, що в період УНР він був Гадяцьким земським головою». За походженням ця гілка родини — не дворяни. З того, що вдалося розкопати досліднику, Новікови згадуються у розряді міщан, купців. Наприклад, Олексій Васильович Новіков, батько Петра Новікова, судячи з положення про присвоєння звання «Почетный

гражданин», зобов'язаний мати нерухомого майна не менше 25 тисяч карбованців. Для порівняння, корова на початку ХХ століття на Полтавщині коштувала карбованців п'ять... Словом, не бідна була людина.

З часом були встановлені контакти з Державним архівом Полтавської області, Гадяцькими музеями — історико-краєзнавчим і літературним родини Драгоманових. І це не лише в плані особистого інтересу. Громадська спілка «Українська культурна спадщина», очолювана О. С. Новіковим, включилася в реалізацію проекту «Віртуальний музей родини Драгоманових-Косачів». Приводом послугували знов-таки генеалогічні розвідки Новікова. З'ясувалося, що згадуваний вище його предок Петро Новіков був відповідальним редактором гадяцької газети «Рідний край», головним редактором якої була Олена Пчілка. Завдання дослідників, як пояснив Олексій Сергійович у нашій розмові, полягало в тому, щоб розшукати усі примірники цього добре відомого в Україні видання. Довелося відвідати чимало бібліотек України, побувати і в російських закладах. Увесь можливий максимум номерів, врешті, було зібрано. Скановані копії газет викуплено. Нещодавно від імені спілки О. Новіков передав їх до Полтавського обласного архіву для вивчення усіма бажаними. Поскаржився: «Хочеться перевидати знайдені екземпляри «Рідного краю», підготувати ґрунтовну наукову передмову і коментарі — коштів не вистачає».

Тим часом логіка досліджень підкажує наступну тему. Важливим джерелом

свідчень про мешканців Полтавської губернії, з якою були пов'язані предки Новікова, зокрема є церковні архіви. Особисто дослідник переконувався у цьому не раз. Пояснення очевидне: до революції 1917 року саме Церква здійснювала реєстрацію населення. Але питання не лише в цій функції. Зв'язок із Церквою був невід'ємною частиною життя населення дореволюційної Росії, відображав соціальні аспекти цього життя, культурний розвиток, не кажучи вже про духовне самопочуття суспільства у різні періоди. Виникла ідея з робочою назвою «До історії церков і монастирів Полтавської губернії». Йдеться про збір і впорядкування різнобічних свідчень про ці об'єкти духовної і культурної спадщини. Відправним пунктом, пропонує київський дослідник, може послугувати той же Гадяч. З історичних церков у місті збереглася тільки кладовищенька, Усіх-святська. Решта були знищені у 30-ті роки ХХ століття. Новікови-предки були прихожанами Петро-Павлівського храму. Перший запис у церковних книгах, пов'язаний з їх появою у Гадячі, датується 1846–1847 роками. Родина Драгоманових, до прикладу, там само відвідувала церкву святого Архістратига Михаїла.

Як розпочалася справа? Олексій звернувся до колишнього товариша по службі, у якого тепер у Ярославлі художня майстерня. Приніс знайдені в архівах і музеях дореволюційні зображення гадяцьких церков (Петро-Павлівської, соборної Успенської, Михайлівської, Преображенської), Успенської церкви в Лютенці (Гадяцький район), Володимирського собору в Києві і замовив створення художніх зображень цих храмів. Була написана серія картин — їх у 2016 році дослідник подарував Гадяцькому історико-краєзнавчому музею на День міста.

Робота триває і донині. Генеалог розшукав в одному з петербурзьких архівів проектні документи гадяцької Свято-Михайлівської церкви, тієї, що пов'язана з Драгомановими. Але залишається ще багато білих плям. Напевно, саме це, зізнається Новіков, і підстєбує пошук. Та навіть невизначеність подекуди дає свої плоди: ідея проекту продумується глибше, деталі конкретизуються. З часом стало ясно: видання повинно представляти матеріали про церкви кожного повіту. За змістом, як вважає пошуковець, туди мають увійти: історія храму, список священиків, витяги з клірових і метричних записів, сповідних розписів. Витяги — в тому сенсі, що відновити весь масив документів на сьогодні вже неможливо.

...Запитую в Олексія Новікова, чи знайомо йому енциклопедія «Полтавіка»? Енциклопедію знає, вивчав.

Але це — усього лише один том. Необхідно дати інформацію по усіх повітах колишньої губернії (їх було п'ятнадцять), потрібен багатотомник. Стосовно допомоги дослідженню. У полтавському архіві і в тому ж Гадячі працює чимало дослідників-ентузіастів, які теж цікавляться документами з церковної тематики, наприклад, сповідними розписами. «І потім, — розмірковує дослідник, — не потрібно одразу хапатися за усе. Потрібна послідовна, планомірна робота. Почнемо з Гадяча, а там як Бог дасть». До речі, документи з історії цього міста зберігаються не лише в Полтаві, але й у Сумах, Чернігові, Києві, Петербурзі, Москві. Адже адміністративний устрій за останні три століття змінювався неодноразово. Певний час Гадяч входив до складу Чернігівського намісництва,

згодом — до Київського... Уявіть собі звичайну людину, пересічного громадянина, як кажуть. Надумав він розшукати предків, користуючись церковними документами, — чи під силу йому без необхідних знань і навичок віднайти потрібні свідчення, розкидані по архівах? Олексій Новіков, його однодумці переконані: усю інформацію, по можливості, необхідно зібрати в одному виданні. «Взагалі-то, якщо розібратися, — ділиться дослідник, — нам не вистачає поваги до людей. Одне до одного, не кажучи вже про віддалених предків». Якось у Гадячі Новіков наштотував на залишки поховань. Що вразило? Намогильний пам'ятник одного з відомих громадян міста — він просто валявся... Епізод, на жаль, досить типовий. Що це, як не результат поділу історії на «нашу» і «не нашу»?

Тільки ось долі і життя різних людей — що робити з ними?

Свого часу на військовій службі, згадує Новіков, з'явилася у нього ідея зробити галерею усіх командирів частини, щоб ті, хто служить, дізналися про цих людей або згадали про них. Керівництво схвалило задум. І Новіков знайшов усіх командирів, проїхав по організаціях, архівах, музеях, дістав необхідні документи і фото...

Тема морального обов'язку перед предками особливо близька Олексію Сергійовичу. Не лише тому, що один з його прапрапрадідів був міським головою у Гадячі. Генеалогія по-справжньому не сумісна із споживацьким ставленням до пращурів. У широкому сенсі йдеться про відновлення зв'язку поколінь, зокрема у його духовному вимірі. «Мені особисто,

— розповідає гість, — ця робота дає просте розуміння, як потрібно чинити: що можна, а що ні. Ніби близькі люди, яких я ніколи не бачив, через десятиліття і століття розмовляють зі мною, підказують, радять». Новіков пишається своїми пращурами. Тому їхнє життя, те, як воно проживалося, — у чомусь і його власне життя. Але чи типовий саме його випадок? Мабуть, що ні. Багатьом із нас не відомі не то що «прапрапра...», але й найближчі родичі. Декому просто тяжко згадувати своїх попередників: чвари, пороки, злочини, не дай Бог... Для Олексія Новікова усе це досвід, факти з історії — такої, якою вона є. Якою вона дана нам у допомогу і науку. Тож як не побажати нових відкриттів проекту, сімейному за суттю?

Людмила Нікіміна

Михайлівська церква

Петро-Павлівська церква

Свято-Успенський собор

Преображенська церква

Зверніть увагу

Шановні читачі! Запрошуємо вас відвідати сторінки Полтавської єпархії у соцмережах

<https://www.facebook.com/pravpoltava/>

<https://www.youtube.com/channel/UCm1CfTBOvNDmEEECpE9QpsOw/>

https://www.instagram.com/poltava_diocese/

Читайте і переглядайте відеосюжети, шукайте корисну для себе інформацію, радьте рідним і знайомим, підписуйтесь та робіть репости.

Згадуючи Івана Семеновича Козловського

Іван Козловський на полтавській сцені

24 березня 2020 року виповнилося 120 років від дня народження видатного оперного співака Івана Семеновича Козловського (1900–1993). У музичних енциклопедіях читаємо: народився у Мар'янівці Васильківського повіту на Київщині. Батьки — прості селяни. Але, за спогадами сучасників, музично обдаровані люди. Саме вони відправили семирічного Івана до Свято-Михайлівського монастиря в Київ здобувати духовну освіту. Міг би стати священником, а то й архієреєм. Та, мабуть, було написано на роду селянському синові-самородку славити Господа неперевершеним за красою голосом і справами благодійності.

Три міста, напевно, зіграли провідну роль у життєвій і артистичній долі І. С. Козловського. Спершу — Київ. Тут у юні літа він співав у Софійському соборі, Києво-Печерській Лаврі, розвивав свій природний хист у колективі відомого хормейстера і церковного композитора Олександра Кошиця. У Київському музично-драматичному інституті Іван Козловський здобув вищу артистичну освіту.

Потім на творчому шляху постала Полтава. 1919 року під час служби у Червоній Армії з ласки військового начальника молодий співак почав активну мистецьку діяльність. На той час у місті вже склалася неповторна традиція музично-драматичних вистав, започаткована І. П. Котляревським. Незважаючи на війну, голод і епідемії (тоді в Полтаві розповсюдилася смертоносна «іспанка»), художнє життя в місті не вщухало: відкрилася Опера, у соборі співав чудовий хор, а на Різдво полтавці вітали у своїх домівках голосистих колядників. Козловський опинився у відмінному оточенні. Хормейстер Федір Попадич, регент Олександр Свешніков, диригент Олександр Єрофєєв, співачка Василина Старостинецька... Але ж окрім них у Полтаві ще жив Короленко. Педагог Макаренко організовував колонію для безпритульних дітей. Свій відпочинок люди у ті часи влаштовували самотужки. Співати й музикувати у колі рідних, розігрувати домашні вистави — у хороших сім'ях було давньою традицією. Зрештою, виховувався тонкий, вимогливий глядач. А артисти вважали за честь виступати перед ним.

У Полтаві молодий червоноармієць Козловський (до театру, до речі, він дістався верхи на коні) виконав провідні ролі у «Наталці Полтавці», «Майській ночі» М. Лисенка, «Євгенії Онєгіні» П. Чайковського, «Травіаті» і «Ріголетто» Д. Верді та інших операх.

З Москвою пов'язаний розквіт артистичного таланту і кар'єрний злет

І. С. Козловського. З 1926 року він — соліст Великого театру. Виконує головні тенорові партії у популярному оперному репертуарі й у новітніх творах. Ось як характеризує Козловського у цей період провідна оперна співачка Великого театру, оперний педагог Наталія Шпіллер: «У середині 20-х років у Великому театрі з'явилося нове ім'я — Іван Семенович Козловський. Тембр голосу, манера співу, акторські дані — все у молодому тоді артисті відображувало яскраво виражену, неповторну індивідуальність... Його голос звучить завжди чисто, дзвінко, без тінї напруги. Еластичність дихання, гнучкість і неперевершена легкість у верхньому

регистрі, відточена дикція — воістину бездоганний вокаліст, який з роками довів володіння голосом до найвищого ступеня віртуозності...».

У 1927 році з'являється шедевр Івана Козловського — роль Юродивого в опері М. Мусоргського «Борис Годунов». Як писали критики, у співі артиста звучав голос народу, крик його страждань, суд його совісті. Ця партія увійшла у скарбницю світового оперного мистецтва.

Проявив себе Іван Семенович і як режисер. Під його керівництвом 1938 року було створено Державний ансамбль опери СРСР. Козловський здійснив низку цікавих оперних постановок

Іван Козловський у ролі Юродивого у «Борисі Годунові»

у концертному варіанті. Співак багато гастролював по країні. Під час Великої Вітчизняної війни виступав перед військовими у діючій армії, допомагав фронту. Двічі ставав лауреатом Сталінських премій I ступеня, отримав звання народного артиста СРСР.

Особливою рисою творчої індивідуальності І. С. Козловського була відданість православної духовності. Його мистецтво росло з того ж коріння, що й віра. Близькі люди називали його хранителем традицій. Деякі він започаткував сам. Наприклад, звичку дарувати усім, кого знає, колоски пшениці: у квартирі артиста стояв справжній сніп. Зерно для співака було не лише життєдайним джерелом, але і близьким серцю євангельським образом — символом одвічного життя.

Козловський довго добивався можливості виконувати церковну музику. Збереглися кадри кінохроніки, які передають моменти виконання співаком «Ныне отпускаеши» перед Патріархом Алексієм I та іншими ієрархами Православної Церкви. У 1965 році Іван Семенович виконував сольні партії «Всенощного бденія» С. Рахманінова.

У пам'яті друзів закарбувалося декілька по-справжньому неординарних епізодів. Одного разу на концерті у Кремлі Козловський заспівав Пасхальний тропар — якраз була Світла седмиця. Сталося це за часів Сталіна. І він був у залі. Усі глядачі ніби скам'яніли. Аж до тих пір, поки не зааплодував «головний комуніст країни». Пригадують і ще один приклад невидимого Івана Козловського з режимом. Біля будинку в Москві, де мешкав артист, знаходиться храм Воскресіння Словущого — церкву не закривали й у найтяжчі роки. Однією з причин було саме те, що про її збереження піклувався Іван Семенович. У 1938 році храм хотіли підірвати, вже почали підготовку. Співак особисто зателефонував Сталіну. Роботи припинили...

Дуже любив Іван Семенович Козловський народну пісню, натхненно виконував старовинні романси, збирав у свою мистецьку скарбницю православні Різдвяні колядки. Розповідають, артист безстрашно співав їх навіть в урядових концертах. І це на тлі воєнного атеїзму! У 1960-ті роки на фірмі звукозапису «Мелодія» він таємно записав святкові колядки. Платівки були випущені мікроскопічним тиражем — усього чотирьох штук. Та лише їх пустили в продаж, співробітники КДБ знищили (буквально затаптали чоботами) усі примірники.

За своє життя Іван Семенович Козловський отримав чимало премій і державних нагород. Але мав за життєвий принцип — допомагати усім, хто цього потребував. На батьківщині, у селі Мар'янівка, власним коштом відкрив музичну школу, сам підбирав для неї педагогів, возив дитячий хор на концерти до Москви.

На схилі літ на забував Іван Семенович і улюблену Полтаву. Організував виступи артистів Полтавського музично-драматичного театру імені Гоголя у Великому театрі. А у 1974 році взяв участь у ювілейних (до 800-річчя міста) урочистостях на стадіоні «Ворскла», дав серію концертів для полтавців. Ще й досі у місті живі свідки неперевершеного виступу маестро у легендарній «Наталці Полтавці». «Сонце низенько, вечір близенько...» — співав лисенківський Петро голосом видатного артиста, й прості слова входили у душі людей, молитовно горнулися до Господа.

Людмила Нікітіна

Блаженнейший Митрополит Киевский
и всея Украины Онуфрий

Постник

— Пост — это та добродетель, которая возбуждает в человеке желание совершенства, возбуждает дух покаяния. У каждого человека присутствует стремление к совершенству, Бог изначально вложил его в душу человека, — сказал Митрополит. — И с особой силой оно возгорается как раз во время поста. Пост, наряду с молитвой, является важнейшей добродетелью, которая утончает человеческую природу, делает более светлым ум и особым образом рождает в человеке дух покаяния, стремление жить более совершенно. Ведь когда человек пресыщен, обременен излишними яствами и питиями, то очень трудно ему достичь сокращения духа, духа покаяния и желая себя исправить. Поэтому если кто-то не решился еще вступить на путь воздержания, то обязательно нужно это сделать, нужно готовить себя постом и покаянием к встрече великого Праздника Святой Пасхи Христовой.

Когда мы говорим о постниках, то обычно представляем себе какие-то древние времена и суровых подвижников, пребывающих в пустынях и пещерах. И думаем, что в наши дни таких не бывает. Но это не совсем так. Мне в моей жизни приходилось видеть многих постников, достойных удивления, и вот об одном из них, ныне уже почившем, хочу вам сейчас рассказать.

В 1980-е годы назначили меня настоятелем Афонского подворья под Москвой. Служили там всего пять-шесть человек братии, в основном иеромонахи. И так как храмов в округе практически не было, то они целыми днями бегали по трем — люди постоянно приглашали окрестить, отпеть, пособоровать, причастить, освятить и так далее. Возвращались в монастырь вечером, в разное время. Каждый перекусит чем-то, что найдется под рукой, — вот и вся пища за день. И решил я сделать одну обязательную общую трапезу, чтобы братия хотя бы раз в день могли вкушать чего-нибудь горячего, вареного.

Вот собрались братия на трапезу, и смотрю я, один из иеромонахов — а был он уже довольно пожилой, старше меня, — несет с собой тарелку квашеной капусты, ну и еще немного хлеба, кажется, лежало на этой капусте. Я говорю ему:

— Это у тебя что, свое кушанье? С нами ты разве не будешь есть?

А было это Великим постом, и на столе у нас было что-то самое простое, элементарное — суп какой-то сварили, ну и всё.

— Нет-нет, у меня своя диета, — отвечает.

Ну, диета так диета, ладно. На второй день то же самое — приносит с собой тарелку капусты с хлебом. И так весь Великий пост.

Наступил день Пасхи. Мы немножко постарались ради Христова Воскресения — рыбки где-то достали, то, другое, яйца вареные. Смотрю: он приходит с той же тарелкой капусты, только сверху еще три черносливины положил.

— Отец Василий, — говорю, — а ты как же?

— О, — отвечает, — у меня сегодня велие утешение, сливы себе достал! Пасха ведь сегодня!

— Да он уже десять лет так питается, — мне потом братия сказали. — Капуста в разных видах и хлеб, вот и всё меню!

Был он на вид довольно худощавый, но нельзя сказать, чтобы какой-то очень изможденный — не слишком уж сильно и отличался от других братьев. И всегда такой благодушный, доброжелательный, наполненный духовным оптимизмом. Трудился больше всех, никому ни в чём не перечил, не вступал ни в какие прения. Мы ведь люди, и всё на земле бывает — случается, что и между священниками возникают какие-то недоразумения. Но нет, ничего такого никогда за ним не наблюдалось. И молился постоянно. Между нашими келлиями была не очень основательная перегородка, и я слышал — чуть ли не всю ночь молится. В келлии, кстати, у него было всегда очень жарко, почти под 30 градусов. Видимо, калорий не доставало, вот он и мерз всегда, терпел холод.

И вот однажды заболел он воспалением легких, положили его в больницу. Врачи говорят ему:

— У Вас двухстороннее воспаление легких — Вам надо хорошо питаться. Нужно обязательно употреблять калорийную пищу: если уж не мясо, то непременно масло, яйца, молоко и другое тому подобное.

Он всё это внимательно выслушал и сказал им два слова:

— Не буду.

Доктора опечалились и говорят:

— Ну, уж если не молоко, то давайте хоть рыбу будете употреблять, иначе мы даже надеяться не сможем на Ваше выздоровление.

Он посмотрел на них с сочувствием и повторил:

— Не буду.

Доктора собрали у его кровати настоящий консилиум и стали его убеждать вкушать по крайней мере икру, и прочитали ему целую лекцию о пользе икры, и очень долго ему всё это говорили и объясняли, после чего он им сказал:

— Не буду.

И не ел ничего, кроме капусты, а если в какой-то день капусты для больных не готовили, то он доставал из тумбочки свою банку с квашеной капустой и брал из столовой кусочек хлеба. Так и вышел из воспаления легких!

На моей памяти он лет тридцать так питался, до конца дней своих. В глубокой старости страдал от болезни ног, но всегда пребывал всё в том же благодушии, всем довольный. Бывало, говорит мне:

— Сегодня у меня утешение большое!

— Какое? — спрашиваю.

— Мне сегодня картофелин печеных принесли!

И вот человек прожил так всю жизнь. Лишь немногие люди знали об этом его образе жизни, а большинство даже и не догадывалось. Он был такой же, как и все, ничем особенным внешне не выделялся.

Так что и в наше время есть настоящие постники, которые истинно подвизаются, постятся, — их немного, но они есть. И на таких людях стоит мир. Они нам показывают пример, укрепляют нас, сподвигают хоть на малое, посильное нам, но всё же необходимое дело воздержания ради собственного совершенствования.

Ведь есть немало людей, которые думают, что если не поем колбасы неделю, то тут же и смерть придет. Да не придет смерть, наоборот: смерть уйдет, а придет жизнь! Ведь растительная пища — самая естественная для питания человека, Господь дал первым людям именно плоды и овощи в пищу.

Поэтому надо быть мужественными и, имея такие примеры, смело вступать на путь поста. Пусть Господь помогает нам, дорогие братья и сестры, чтобы мы хоть немножко понудили себя к посту, к воздержанию и чтобы этот пост произвел в нас дух покаяния, чтобы мы могли исправить свою жизнь и достойно встретить Светлый Праздник Христова Воскресения! Аминь!

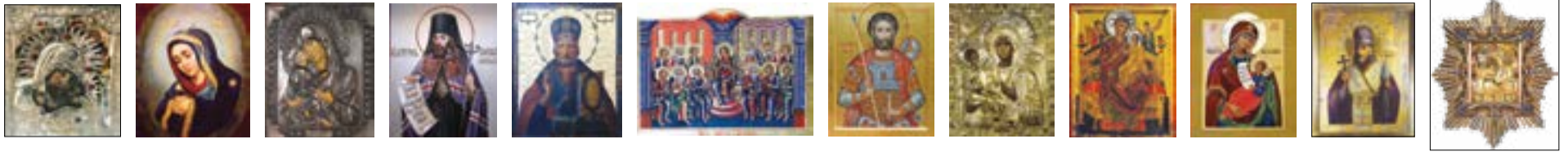
Записала Елена Дешко
pravoslavie.ru

Оформити передплату на «Відомості Полтавської єпархії» можна з будь-якого місяця в будь-якому відділенні «Укрпошти»:

ф. П - 1

АБОНЕМЕНТ											
на газету											
			01125								
Відомості Полтавської єпархії	Кількість комплектів	1									
на 2020 рік по місяцях											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Куди											
поштовий індекс											
адреса											
Кому											
ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ											
на газету											
			01125								
Відомості Полтавської єпархії		Кількість комплектів									
Вартість	передплати	1									
	переадресування										
на 2020 рік по місяцях											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
поштовий індекс		місто, село									
		область									
код вулиці		район									
буд.	корп.	кв.	вулиця								

До святинь храмів Полтави

Макаріївський кафедральний собор

вул. Лялі Убийвовк, 2-а, тел. +38 (0532) 59-25-76

Горбанівська ікона Божої Матері

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)

Ікона прмч. Макарія з часточкою мощей

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у четвер о 17.00)

Хрестовоздвиженський монастир

вул. Паїсія Величковського, 2-г, тел. +38 (0532) 56-14-68

Мощі свт. Афанасія (Вольховського) і свт. Іларіона (Юшенова)

(молебень з читанням акафіста у суботу о 7.00)

Ікона Божої Матері «Оупованіє всѣхъ концівъ землі»

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 16.00)

Спаський храм

вул. Соборна, 10, тел. +38 (05322) 2-86-29

Ікона Божої Матері «Троїцица»

(молебень з акафістом у неділю о 16.00)

Храм мученика Іоанна Воїна

вул. Маршала Бірюзова, 64-б, тел. +38 (0532) 65-30-07

Ікона мч. Іоанна Воїна з часточкою мощей

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)

Ікона Божої Матері «Всещарица»

(читання акафіста у вівторок о 17.00)

Ікона Божої Матері «Оутоли моѣ пѣчѣли»

(читання акафіста в четвер о 17.00)

Андріївський храм

вул. Сінна, 3-а, тел. +38 (0532) 56-93-49

Ікона мц. Наталії з часточкою мощей

(читання акафіста мчч. Адріану і Наталії за вечірнім богослужінням у неділю о 18.00)

Ікона Богородиці «Всещарица»

(читання акафіста у четвер о 18.00)

Ікона свт. Іоанна Шанхайського з часточкою мощей

(читання акафіста у понеділок о 18.00)

Свято-Троїцький храм

вул. Паїсія Величковського, 2-г, тел. +38 (0532) 56-14-68

Ікона «Сошествіє Свѣтаго Духа»

(молебень Святому Духу в среду о 12.00)

Ікона свт. Миколая Чудотворця з часточкою мощей

(молебень свт. Миколаю в четвер о 12.00)

Пантелеймонівський храм

вул. Європейська, 64, тел. +38 (0532) 53-21-58

Ікона вмч. Пантелеймона з часточкою мощей

(читання акафіста вмч. Пантелеймону у вівторок о 10.00)

Ікона свт. Миколая Чудотворця

(читання акафіста в четвер о 10.00)

Храм святих мучениць Віри, Надії, Любові і матері їхньої Софії

проспект Першотравневий, 23, тел. +38 (0532) 2-16-59

Ковчег з часточкою мощей свт. Іоасафа Белгородського

(читання акафіста в суботу о 9.30)

Почаївська ікона Божої Матері

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)

Вознесенський храм

вул. Зоряна, 2, тел. +38 (0532) 66-16-23

Ікона Божої Матері «Влади мірска Пшкарівска»

(читання акафіста у неділю о 17.00)

Серафимівський храм

вул. Героїв Сталінграда, 1-б, тел. +38 (0532) 58-34-96

Ковчег з часточкою мощей прп. Серафима Саровського

(читання акафіста за вечірнім богослужінням у неділю о 17.00)

Ікона Богородиці «Неупиваема Чаша»

(читання акафіста в середу о 9.30)

Ікона Богородиці «Въ родѣхъ Помощница»

(читання акафіста в п'ятницю о 9.30)

Оформити передплату на «Відомості Полтавської єпархії» можна з будь-якого місяця в будь-якому відділенні «Укрпошти»:

Зворотній бік форми СП-1

(Абонемент)

На абонементі повинен бути проставлений відтиск касового апарата. При оформленні передплати (переадресування) без касового апарата на абонементі проставляється відтиск календарного штемпеля відділення зв'язку. У цьому разі передплатнику видається абонемент з квитанцією про оплату вартості передплати (переадресування).

(Доставна картка-доручення)

Передплатник із сплачених ним коштів за передплату доручає Розповсюдженню сплатити Видавцю суму в розмірі видавничої вартості передплаченого видання на умовах і в строки, визначені Розповсюдженцем.

Оголошення

Шановні читачі!

Газета «Відомості Полтавської єпархії» з року в рік веде літопис церковного життя єпархії, знайомить віруючих з цікавими подіями і людьми, розповідає про святих землі Полтавської і маловідомих святих, висвітлює питання основ віри, православної педагогіки, православного мистецтва тощо. Щоб і надалі наш часопис мав можливість нести до своїх читачів друковане слово, просимо підтримати його — оформити поштову передплату на наступний рік для себе, своїх рідних і близьких людей. Бланк передплати надруковано на с. 17–18, його можна отримати також у відділеннях поштового зв'язку.

Редакція

«Відомостей Полтавської єпархії»

Одна душа, поделенная на двоих

Когда мне было пять-шесть лет, то почти всех детей, живущих в нашем дворе, я считал своими друзьями. Общая песочница, общая детская площадка с общими качелями... Игрушки, правда, у каждого были свои, но и они с легкостью могли переходить «из рук в руки» и в каком-то смысле тоже были общими. А бывало так, что уходишь с площадки и не со своими игрушками, с твоими тоже кто-то уходит, но на следующий день они снова обретают своих «законных владельцев». Картина вполне обычная для детства. И этим она прекрасна, что она родом оттуда — из детства.

Затем началась школа. Ты уже «взрослый». И хотя взрослые таким тебя еще не считают, но что они понимают — эти взрослые? Ты уже самостоятельно научился завязывать шнурки, собирать «на завтра» учебники и тетради в свой портфель, пользоваться общественным транспортом, но самое главное, что заставляет тебя осознавать факт того, что ребенок ты всё меньше-меньше, — это всё та же общая песочница с общими качелями и условно общими игрушками... Увы, но чем дальше, тем больше ты понимаешь, что это всё остается в прошлом. И абсолютно всю детвору из соседних подъездов и домов ты уже не считаешь друзьями. С кем-то ты мало видишься, так как учитесь в разных школах, с кем-то — совершенно разные интересы, ведь они уже вышли за рамки песочницы. А кто-то просто тебе не нравится. Ты еще не понимаешь почему, твой детский разум еще не может осмыслить причину, но ты уверенно утверждаешь: «Вот с этим я точно дружить не буду!»

Школьные годы, да и вообще все годы учебы становятся временем приобретения первого жизненного опыта. Пускай он еще и в зачаточном состоянии, но это уже опыт. Межличностные отношения, конфликты, симпатии и антипатии, поддержка и предательство — это то, что начинает формировать круг общения, круг людей вокруг тебя. И хотя ты общаешься со многими, со многими объединяют цели и интересы, планы и перспективы, но уже далеко не каждого ты называешь другом. И в этот момент возникает закономерный вопрос: а что же такое дружба?

Об этом феномене написано немало. В разных учебниках по психологии можно найти несколько десятком совершенно разных определений этого слова. Какие-то из них более точны, какие-то — менее. Авторы по-разному описывают грани этого многогранного явления. Кто-то — более убедительно, а чьи-то умозаключения кажутся полной чушью. Но странного, на мой взгляд, в этом ничего нет, ведь дружба — из области не физических, а метафизических явлений. А значит, она не может поддаваться четким формулировкам и описаниям, она всегда «человечна», а всё, что «человечно», — всегда субъективно (в хорошем смысле этого слова). И хотя есть некие общие базисы, но всегда решающую роль будет играть личный опыт. А он, как известно, у каждого свой. Потому и разные определения одного и того же понятия.

Я убежден, что никто и никогда не сможет исчерпывающе ответить на вопрос: а что же такое дружба? Точно так же, как не существует точного определения любви. Если говорить о понятиях религиозных, то ни в одном из учебников по «Догматическому богословию» вы не отыщите точного определения благодати. Эти сравнения не случайны. И, к слову сказать, все они религиозны.

И любовь, и дружба, и благодать — это всегда то, что человек переживает на опыте. Причем средоточием этих переживаний является не разум, а сердце. Даже бывает так, что возникает некий конфликт: когда разум говорит одно, а сердце — иное, когда понимаешь вот так, а чувствуешь совсем по-другому.

Разум говорит: «Это невозможно! Так не бывает!», а сердце: «Не думай об этом! Просто верь!» — это Благодать. Разум говорит: «Зачем тебе сейчас это? Нужно решать совершенно другие задачи!», а сердце: «Не слушай! Люби! Это твой воздух! Без него ты задохнешься!» — это Любовь. Разум твердит: «Я одинок! Всем плевать на меня! Доверять нельзя никому», а сердце: «Это всё чушь! Осмотришь хорошенько вокруг себя! Видишь вон того? Да, вы разные! Не похожие! Но это твой человек! Ухватись за его руку! Вы нужны друг другу!» — это Дружба.

Пожалуй, наилучшее и единственно верное определение любви дал святой апостол Иоанн Богослов. Он сказал об этом очень просто, но в то же время исчерпывающе: «Бог есть любовь» (Ин. 4:7). Несомненно, источник благодати, как и источник любви, можно искать только в Боге и никак иначе. Но мне думается, что если бы святого Иоанна спросили о том, что есть дружба, то и ответ был тем же: «Бог есть дружба», ну или очень близко к этому.

Так или иначе, но наверняка каждый из нас осознает, что близкая и единомышленная дружба — великое сокровище. И в определенные моменты жизни это может быть особенно значимо, иногда — даже решающее.

Человек так устроен, что в его душе изначально заложены две потребности — общение с Богом и общение друг с другом. Чтобы глубже понять это, взгляните на природу. Любое дерево нуждается в солнце и воде, без этого оно попросту погибнет. Так и человек, если в его жизни нет места Богу, будет постоянно ощущать нехватку чего-то высшего, истинного, подлинного. Дерево может расти в лесу, а может — в

поле. Представьте сильный ветер или ураган. Он с легкостью сломает одинокое дерево. Но в лесу, опираясь на другие деревья, выстоять у него будет куда более шансов. Так и человек без друзей терпит бедствия с особенной сокрушающей силой, а душа чувствует свое одиночество и покинутость в мире. Рука друга, вовремя протянутая, теплое слово, вовремя сказанное, а иногда и дружеский «волшебный пинок» — то, что не дает тебе сломаться, в каких бы порой тяжелых жизненных обстоятельствах ты не оказался.

Настоящий друг — это всегда проявление Божией заботы о нас. Этим Господь показывает тебе, что ты всё-таки не одинок в этом безжалостном мире. И потому подлинная дружба — действительно, сокровище, которое нужно не просто ценить, но изо всех сил беречь.

Есть такое выражение: «Друзей много не бывает». И чем дольше я живу, тем отчетливее понимаю, что это так. И как бы порой не хотелось вернуться в детскую песочницу с общими игрушками и качелями и дружить абсолютно со всеми, но жизнь постоянно мчит, подобно скоростному поезду, вперед. И каким бы хорошим собеседником не оказался твой попутчик, но на очередной станции он сходит с этого поезда, а с кем-то и вовсе оказалось не по пути. И в конце путешествия твоей жизни в твоём вагоне окажется не так уж много людей...

Подлинная дружба не возможна без взаимного доверия. Да и вообще эти понятия настолько переплетены друг с другом, что порой между ними можно поставить знак равенства. Дружба, как и доверие, — это всегда риск, ведь ты не можешь знать, что получишь на выходе. Ты можешь только довериться человеку, поверить ему, но всегда без гарантий. Выбор всегда только за тобой! Есть такая расхожая фраза: «Кто не рискует, тот не пьет шампанского». И в ней тоже большая доля правда. Ты можешь поверить — и обрести настоящего друга даже в том человеке, в котором и не ожидал. А можешь всё время

сомневаться, быть осторожным, близко никого к себе не подпускать и в течение всей жизни мучиться от безмерного одиночества. На самом деле всё просто: дело всегда в нас самих — насколько мы готовы быть искренними, насколько каждый из нас готов отдавать себя другому, а не только требовать для себя. В этом секрет подлинной дружбы и доверия!

Дружба — это та вещь, которая показывает человека настоящим. В общении с людьми мы часто примеряем на себя различные маски, играем роли, испытываем натянутость и искусственность, взаимное отчуждение. Такое поведение обусловлено желанием завоевать авторитет у того, кто для тебя изначально не друг. Так вот, подлинный друг — это тот, с кем мы бываем сами собой, с кем мы ведем себя просто и естественно, не принимая на себя какой-то напыщенной роли, не скрывая свойственных нам немощей и недостатков.

Любое критическое замечание в свой адрес можно в полной мере принять только от друга. Это тоже степень доверия. Ведь то, что происходит между друзьями, происходит только между ними и не расплывается перед всяким встречным, как содержимое помойного ведра. Друг не нанесет удара в спину. Только настоящему другу можно доверить свои тайны. Впрочем, подлинный друг не тот, кто настырно лезет во все твои тайны. Но если твой друг — настоящий, то ты и сам будешь делиться с ним сокровенным.

Кто-то когда-то сказал, что дружба — это одна душа, поделенная на двоих. И с этим нельзя не согласиться! Общие интересы, общие мысли и надежды, взаимное доверие и взаимное вдохновение — всё это делает связь между людьми порой настолько прочной, что она не прекращается, живет даже за пределом земной жизни. Мне почему-то думается, что Бог, Который «хочет, чтобы все люди спаслись и достигли познания истины» (1Тим. 2:4), устраивает наше спасение через наших друзей. Подумайте сами, вы бы хотели оказаться в Царствии Небесном без тех, кто стал вам настоящими друзьями? И в то же время я прекрасно понимаю, что если я и достигну когда-то Рая, то не за собственные заслуги, которых, увы, нету, но из-за любви тех, кому я дорог и кто дорог мне. Похожую мысль высказывал известный религиозный философ отец Павел Флоренский. Он говорил об искренней дружбе как о «созерцании себя через друга в Боге». Состояние «без друга», по наблюдению отца Павла, таинственным образом соприкасается с состоянием «без Бога». Там и здесь ощущается пустота и недостаточность.

Но к чему весь этот разговор? Пора делать выводы. А они просты! Всякий раз, когда тебе делается одиноко и кажется, что все против тебя, а ты против всех, вспоминай тех людей (наверняка, их будет немного), которые, может быть, сейчас рядом, а может — далеко, но от одного лишь воспоминания твое сердце трепещет от волнения, дух захватывает от радости, а глаза сияют от счастья.

И хорошенько осмотришь по сторонам! Возможно, глазами твоего друга на тебя смотрит Бог и говорит с тобой его голосом. Умей слушать! Умей верить и доверять! И самое главное, не забывай хотя бы изредка поднимать взор к Тому, в Ком источник подлинной дружбы, и тихонько говорить: «Спасибо!»

Игумен Афанасий (Бедный)

Вітаємо

Редакція газети «Відомості Полтавської єпархії» щиро вітає кліриків Полтавської єпархії з ювілейними датами, які вони святкуватимуть у травні 2020 року:

протоієрея Василя Луценка, настоятеля Преображенського храму села Милорадове Котелевського району, з 45-річчям з дня народження, яке він відзначатиме 4 травня;

протоієрея Анатолія Чулея, настоятеля Миколаївського храму селища Машівка та благочинного Машівського округу, з 55-річчям з дня народження, яке він відзначатиме 5 травня;

ієродиякона Вікторина (Ярмака), насельника Спасо-Преображенського Мгарського монастиря, з 40-річчям з дня народження, яке він відзначатиме 9 травня;

протоієрея Володимира Корнієнка, ключаря храму святого мученика Іоанна Воїна міста Полтави, з 10-річчям з дня священицької хіротонії, яке він відзначатиме 13 травня;

священника Олексія Пергата, клірика Георгіївського храму села Нижні Млини Полтавського району, з 45-річчям з дня народження, яке він відзначатиме 13 травня;

протоієрея Стефана Шутка, настоятеля Всіхвятського храму села Велика Рублівка Котелевського району, з 25-річчям з дня священицької хіротонії, яке він відзначатиме 21 травня;

протоієрея Володимира Лемеша, настоятеля Олександро-Невського храму села Ланна Карлівського району, з 30-річчям з дня священицької хіротонії, яке він відзначатиме 22 травня;

протоієрея Василя Атоня, настоятеля Успенського храму села Старі Санжари Новосанжарського району, з 15-річчям з дня священицької хіротонії, яке він відзначатиме 22 травня;

протоієрея Павла Сверловича, настоятеля Свято-Троїцького храму селища Диканька, з 30-річчям з дня священицької хіротонії, яке він відзначатиме 27 травня;

священника Романа Веклюка, настоятеля храму святого Симеона Богоприємця села Максимівка Карлівського району, з 30-річчям з дня народження, яке він відзначатиме 31 травня.

У Свято-Макаріївському кафедральному соборі щосуботи об 11.00 проводяться заняття шахово-шашкового гуртка для дітей. Веде гурток протоієреєм Олександром Дубовим. Запрошуються усі бажачі.

Богослужіння в Богородицькому Горбанівському монастирі

На честь святині землі Полтавської — Горбанівської ікони Божої Матері — освячено храм і утворено монастир на місці її знайдення, неподалік села Горбанівка, біля Баронівських ставків. Поруч б'є святе джерело, що з'явилося, за переданням, після знайдення ікони.

З благословення Високопреосвященнішого митрополита Полтавського і Миргородського Филипа, у храмі обителі звершуються такі богослужіння:

понеділок: 8.00 — молебень Пресвятій Богородиці;

вівторок: 8.00 — подячний молебень Господу з акафістом «Слава Богу за все»;

середа: 8.00 — молебень з акафістом перед іконою святителя Луки Кримського;

четвер: 8.00 — молебень з акафістом перед Горбанівською іконою Божої Матері та освяченням води;

п'ятниця: 8.00 — читання акафіста Пресвятій Богородиці,

16.00 — вечірне богослужіння;

субота: 8.00 — Божественна літургія, **16.00** — всенічне бдіння;

неділя: 7.00 — рання Божественна літургія; **9.00** — пізня Божественна літургія.

У дні дванадесятих і поліелейних свят правиться Божественна літургія о **8.00**, напередодні всенічне бдіння о **16.00**.

Початок окремих богослужінь може бути змінено, про що буде оголошено в храмі напередодні.

До Горбанівського монастиря курсує автобус

По недільних днях для перевезення бажаних помолитися за богослужінням у Богородицькому Горбанівському жіночому монастирі курсує безкоштовний автобус за маршрутом Центр-монастир з кількома зупинками за таким часовим графіком:

Центр (школа мистецтв) — 6.30
зуп. Гетьмана Сагайдачного (колишня Фурманова) — 6.40
зуп. Боженка — 6.50
зуп. Розсошенці кінцева — 6.55
Горбанівський монастир — 7.00.

Відправлення автобуса з монастиря — по закінченню богослужіння із вказаними зупинками у зворотному порядку. Телефон для довідок 050-40-46-303 (Алла Володимирівна).

ПРАВОСЛАВНІ ДИТЯЧІ ТАБОРИ ВІДПОЧИНКУ ЗАПРОШУЮТЬ

З благословення Високопреосвященнішого Филипа, митрополита Полтавського і Миргородського, Голови Синодального відділу релігійної освіти, катехізації та місіонерства Української Православної Церкви

«ОРЛЯТКО»

м. Карлівка Полтавської області,
 тел.: 066-523-84-38, 050-53-16-169;
 099-047-08-17,
facebook.com/groups/pravorlyatko/

«ПСЬОЛ»

с. Яреськи Шишацького району Полтавської області,
 тел.: 099-062-46-69, 098-787-04-24,
 099-102-47-48, 050-857-23-08,
facebook.com/groups/554734284705416?ref=bookmarks

I зміна: 20 червня — 4 липня
II зміна: 8–22 липня
III зміна: 26 липня — 9 серпня

Для придбання путівки батькам необхідно: заповнити заяву (стандартний бланк) з рекомендацією парафіяльного священника; подати копію свідоцтва про народження дитини.

Детальна інформація про табір на сайті Полтавської єпархії:
www.pravoslavia.poltava.ua

З приводу придбання путівок звертайтеся за адресою:
 36040, м. Полтава, вул. Героїв Сталінграда, 1-б,
 тел. у Полтаві (0532) 58-28-39, 095-059-42-30 (Ірина Дмитрівна),
 тел. у Києві (044) 280-48-59, 098-467-10-42 (Ірина Петрівна).
 Електронна адреса: pravpoltava@ukr.net

ВІДОМОСТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Щомісячний часопис.

Засновник: Управління Полтавської єпархії Української Православної Церкви.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №11359–232ПР від 20.06.2006р.

Передплатний індекс: 01125.

Адреса редакції: вул. Героїв Сталінграда, 1-б, м. Полтава, 36040, Україна.

Телефон/факс: +380 (532) 67-57-72.

Електронна пошта: pravpoltava@ukr.net

Головний редактор:

митрополит Полтавський і Миргородський Филип.

Заступник головного редактора:

Людмила Самойлова.

Фото: диякон Марк Кучеренко, Володимир Педан.

Листування з читачами ведеться тільки на сторінках газети.

Автори несуть відповідальність за точність наведених даних.

Тираж номера: 3000 прим. Замовлення №2053304. Газету надруковано: ТОВ «Видавничий дім «Кераміст». 69057, м. Запоріжжя, вул. Седова, 16. Тел. (061) 228-10-30.